

Geografisk Orientering

August 2020

50. årgang // Nr. 3

HVEM EJER HAVET?

GO GEOGRAF
FORBUNDET

DEN BLÅ ØKONOMI OG KAMPEN OM HAVENE

For mange udgør havet den næste økonomiske mulighed, og anses i stigende grad som uundværligt i forhold til at adressere mange af de globale udfordringer som kloden står over for.

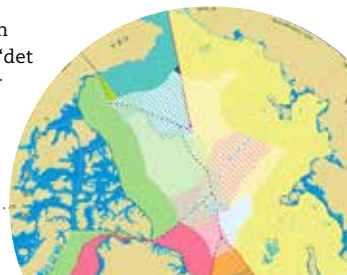
Side 6

HVEM EJER ARKTIS - MYTEN OM DET VILDE VESTEN

Hvem ejer Nordpolen, når isen smelter? Og er Arktis virkelig 'det vilde vesten', når det kommer til udvinding af havets ressourcer?

Side 14

**Geografisk
Orientering**

Geografforbundets
medlemsblad

Medlemskontingent for 2020-2021:
Almindeligt medlemskab: 300kr.
Familie (par): 400 kr.
Studerende: 175 kr.
Institutioner, skoler o. lign.: 525 kr.

Henvendelse om medlemskab/abonnement mv.:
GO Forlag
Anker Heegaards Gade 2, 3.tv., 1572 København V
Tlf. 6344 1683, E-mail: go@goforlag.dk
Hjemmeside: www.geografforbundet.dk

Redaktion:
Ansvarshavende redaktør og annoncetegning:
Andreas Egelund Christensen
Sortedam Dossering 101, 2-4, 2100 København Ø
Tlf. 2670 8038, E-mail: aec@ign.ku.dk

Charlotte Klevenfeldt
Christian Nørrelund
Hanna Lia Fosberg
Katrine Ratjen
Louise Glerup Aner
Morten Hasselbalch
Nikka Sandvad
Ole Pagh-Schlegel
Rasmus Skov Olesen
Sebastian Toft Hornum
Simon Laursen Bager
Stefan Jehl
Taja Brenneche
Teis Hansen

Anmelderredaktør:
Morten Hasselbalch
Bakkevej 16B, Hareskovby, 3500 Værløse
Tlf. 6166 6232, E-mail: mnh@detfri.dk

Annoncepriser:
1/1 side: 7.000kr.
1/2 side: 4.000 kr.
Bagside: 7.000 kr.
Andre formater: 2.800-3.100 kr.
Se endvidere annoncearket på hjemmesiden.

Deadlines for 2020: 20/4; 20/6; 20/8; 20/10; 20/1-21.
og ud kommer medio marts, juni, august, oktober
og december.
© Geografisk Orientering (GO)
Ikke-kommerciel udnyttelse tilladt med kildeangivelse

Kode til registrering på forbundets hjemmeside:
1971GO2008

Layout og omrydning:
Orla Hjort
www.orlahjort.dk / Tlf. 6130 3832
Tryk: Narayana Press. Oplag: 1500
ISSN 0105-4848

Geografforbundets styrelse:
Formand: Lars Bo Kinnerup, Tlf. 5784 8005, E-mail:
lbk@pha.dk

Næstformand: Nikolaj Charles Bunniss, Tlf. 5353
9335, E-mail: ncb@geografforbundet.dk

Kasserer: Erik Sjerslev Rasmussen, E-mail: kassere-
ren@geografforbundet.dk, Giro (kontingent): 3178048

Kursusudvalg:
Formand: Lise Rosenberg, Tlf. 2239 7777, E-mail: lr@
geografforbundet.dk
Mette Starch Truelsen, Tlf. 4921 6021
Myruran Balasubramaniam, Fcker@hotmail.com
Ole Pagh-Schlegel, Tlf. 5154 9604

Fagudvalg:
Formand: Henning Lehmann, Tlf. 2537 2861, E-mail:
hl@geografforbundet.dk
Erik Sjerslev Rasmussen, Tlf. 8684 5058
Lars Bo Kinnerup, Tlf. 5784 8005
Nikolaj Charles Bunniss, Tlf. 5353 9335, E-mail: ncb@
geografforbundet.dk

Forlagsbestyrelse:
Formand: Erik Sjerslev Rasmussen, Tlf. 8684 5058,
E-mail: esr@goforlag.dk
Lars Bo Kinnerup, Tlf. 5784 8005
Nikolaj Charles Bunniss
Susanne Rasmussen, Tlf. 8616 7319

Regional kontaktperson: Lise Rosenberg, Tlf. 2239
7777, E-mail: lr@geografforbundet.dk

Redaktionen forord

HVEM EJER HAVET?

I dette nummer af Geografisk Orientering stævner vi ud for at besvare spørgsmålet: Hvem ejer havet? For havets blå, uendelige massiv kan synes at være både alles og ingens.

Havet binder os sammen og danner transportkorridor for både varer og arbejdskraft. Havet er natur og rummer millioner af arter. Og som vi blandt andet skal læse om i dette nummer, er havet et sandt skatkammer af ressourcer for menneskelig udnyttelse. Der er magt i adgang til ressourcer, og magt giver anledning til kamp. Der bliver skrevet spilleregler af FN i et forsøg på at styre slagets gang når både stormagter, virksomheder og organisationer bringer deres interesser på banen. Der synes både at være vindere og tabere i spillet om havets ressourcer.

Tag med jorden rundt i dette temanummer, hvor vi bliver klogere på den såkaldt blå økonomi, altså de massive økonomiske interesser, der er på spil, hvad havet angår.

Vi sejler til det polare nord og får svar på, om Arktis virkelig er det vilde vest, når det kommer til udvinding af havets ressourcer. Svaret er nuanceret, men det er åbenbart, at der er stormagtsrivalisering på spil. Vi sejler til troperne og lærer om de sjældne jordarter, der gemmer sig i undergrunden under østaten Kiribati. Sjældne jordarter der kan bruges i grønne teknologier som elbiler og vindmøller. Der synes at være et iboende paradoks forbundet med udvinding af disse jordarter - for de teknologiske løsninger kan mitigere klimaforandringerne, men til hvilken pris? Med kurs mod danske farvande bliver vi mindet om den tid, hvor de fleste byer langs kysten havde en fiskerihavn, en kiosk og et fællesskab. Læs med om, hvordan overfiskeri førte til kvoter, som har samlet fiskeriet på færre hænder og havne; om tabet af både kulturarv og samfundsøkonomisk værdi. I temaets sidste artikel bliver vi klogere på, hvordan beskyttelse af havets områder også er omgærdet af modstridende interesser og magtspil.

Så hvem ejer havet? Spørgsmålet lader sig ikke umiddelbart og enkelt besvare, men det er tydeligt, at ejerskabet og adgangen til havets ressourcer er fuld af vedvarende (magt)kampe.

God vind og god læselyst!

Redaktionen.

Rettelse: i sidste nummer af GO var der en gennemgående stavfejl i overskrifterne på klummerne 'Geografi for fremtiden' side 22-37. Vi beklager mange gange fejlen. Geografi staves nu engang geografi.

Forsidefoto: Foto: Paul Einerhand
Næste nummer: Biogeografi

TEMA

- 6 // Den blå økonomi og kampen om havene
- 14 // Hvem ejer Arktis - myten om det vilde vesten
- 20 // Stillehavets skatkamre
- 26 // Hvem ejer fiskene i havet?
- 32 // Naturfredning i et hav af kapitalinteresser

Hvem ejer havet?

s. 20

Stillehavets skatkamre

Stillehavets dyb gemmer på store skatkamre. Ikke kun den slags, vi kender fra fortryllende piratfortællinger med guldmønter og 200 år gammel rom.

GEO MIX

- 36// GO Forlag: forslag til undervisning
- 38 // Krig og medmenneskelighed
- 40 // Naturen ind i skolens fag
- 48 // Dagens geograf
- 62 // Nye bøger

s. 26

Hvem ejer fiskene i havet?

Dette er en historie om, hvordan dansk fiskeripolitik har favoriseret stordrift i fiskeriet på bekostning af bæredygtighed, liv og arbejdspladser på de mindre havne.

GEOGRAFFORBUNDET

- 50 // Årsberetninger
- 56 // Studieture
- 59 // Jubilæumskonference
- 61 // Indkaldelse til generalforsamling

s. 32

Naturfredning i et hav af kapitalinteresser

Naturfredning af havet kravler hastigt højere op på den internationale dagsorden for at sikre et bæredygtigt havmiljø. Men kan naturfredning garantere, at vi værner om havet?

Redaktionen

Ansvarshavende redaktør

Andreas Egelund Christensen

Ph.d. i geografi, International koordinator ved Københavns Universitet og generalsekretær ved Det Kongelige Danske Geografiske Selskab

Charlotte Klevenfeldt
Cand.scient. i geografi

Christian Nørrelund
Cand.scient. i geografi

Hanna Lia Fosberg
Cand.scient. i geografi

Katrine Ratjen
Cand.scient. i geografi. Konsulent, Region Hovedstaden, kollektiv trafik

Louise Glerup Aner
Ph.d. i geografi, Senior konsulent, Rambøll

Morten Hasselbalch
Cand.scient. i geografi, Lektor i geografi og samfundsfag, Det frie Gymnasium

Nikka Sandvad
Cand.scient. i geografi, Fuldmægtig i Miljø- og beredskabsafdelingen i Selvstyret i Grønland

Ole Pagh-Schlegel
Cand.scient. i geografi, fuldmægtig i Erhvervsstyrelsen

Rasmus Skov Olesen
Ph.d.-studerende ved Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning

Sebastian Toft Hornum
Ph.d.-studerende UNEP DTU

Simon Laursen Bager
Ph.d.-studerende, Université Catholique de Louvain, Belgien

Stefan Jehl
Studerer udviklingsstudier og miljøplanlægning på RUC

Taja Brenneche
Cand.scient. i geografi, Kommunikationsmedarbejder, DTU

Teis Hansen
Ph.d. i geografi, Lektor ved Institut for Kulturgeografi, Lunds Universitet

VISUEL FORMIDLING AF GEOGRAFI

Billeder af mennesker, dyr, fænomener, begivenheder, steder og genstande er med til forme det hver enkelt af os opfatter som viden om verden, og dermed også vores syn på og holdninger til verden. I Geografisk Orientering 2017/1 skrev daværende næstformand i Geografforbundet, Ditte Marie Paagaard, i lederen om et kontroversielt billede forestillende tre topløse namibiske kvinder ved et bord med nogle papirer. I teksten får vi at vide, at det drejer sig om et billetsalg til noget, der kan sammenlignes med Frilandsmuseet i Danmark – og så får billedet straks en hel anden betydning. Kvindernes påklædning er en del af museets set-up om, hvordan tilværelsen og rammerne for den førhen tog sig ud. Uden denne viden kunne billedet være med til at fastholde stereotype opfattelser som f.eks. at "i Afrika er der jo varmt, og der har man næsten ikke noget tøj på".

Billeder, det være sig stillbilleder eller levende billeder, er kraftfulde kommunikationsformer, bl.a. fordi vores evne til at sanse og percipere i særlig grad er udviklet til at behandle synsindtryk. Ligesom billeder kan være med til at bekræfte, hvad vi allerede opfatter om verden, kan de også rykke ved det vi mener at vide om den. Fra læreruddannelsens geografididaktik kender vi udtrykket "billeder – og modbilleder". Modbilleder kan dels være billeder, der modsiger andre eller skaber et mere varieret indtryk af det man beskæftiger sig med, dels kan modbilleder være i opposition til gængse og måske stereotype opfattelser af forhold i verden.

Billedpædagogik er i høj grad aktuelt for undervisere i geografi og i det hele taget for formidling af geografisk indhold. På jubilæumskonferencen er formiddagens workshop dedikeret til geografi med billeder, hvor igennem deltagerne arbejder med at udfolde de fire geografiske dimensioner, som en ek-

semplificering af et led i en mulig fremtidig visuelt orienteret geografiundervisning.

Kortet er en integreret del af geografi og indtager en særstilling blandt det visuelle materiale, der formidler geografi, bl.a. fordi det formidler georefereret information. Kortets informationer kan ved den rette afkodning blive til viden hos læseren gennem brug af signaturforklaringen – men ikke alt visuelt materiale ledsages af en afkodningsvejledning. Det gælder f.eks. grafer, diagrammer, modeller og animationer, der indimellem af både elever og studerende kan opfattes utilgængelige. Også her er der et behov for sikre at afkodning lykkes, at information bliver til viden, og derfor er en styrkelse af en visuelt orienteret pædagogik i geografi påkrævet.

Geografforbundets generalforsamling.

I dette nummer af Geografisk Orientering indkaldes til Geografforbundets ordinære generalforsamling. I den forbindelse vil jeg her opfordre interesserede medlemmer til at stille op til valg til Styrelsen. Vi oplever et stigende behov for at styrke geografifagets position i både grundskole og gymnasium. Det må vi geografiinteresserede stå sammen om.

Lars Bo Kinnerup
Formand

DEN BLÅ ØKONOMI

og kampen om havene

Af: Mads Barbesgaard

"For mange udgør havet den næste økonomiske frontier. ... Havet anses i stigende grad som uundværligt i forhold til at adressere mange af de globale udfordringer som kloden vil stå over for i de kommende årtier fra fødevarer sikkerhed til klimaforandringer, og forsyning af energi, naturressourcer og forbedret medicinsk behandling." (OECD 2016, 13)

Happening imod dumping af minedriftsaffald i norske fjorde organiseret af den norske Natur og Ungdom-organisation i forbindelse med Our Ocean Conference i Oslo i oktober 2019. Foto: Natur og Ungdom.

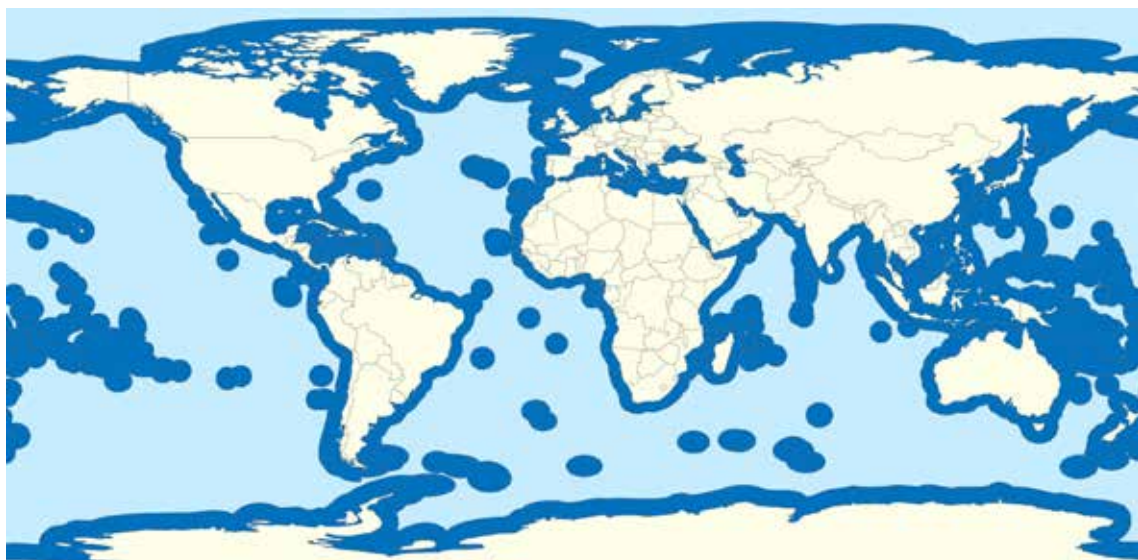

Fig. 1. Verdenskort med eksklusive økonomiske zoner markeret i mørkeblå. Kilde: B1mbo - Own work based on: World location map.svg Borders based on VLIZ Maritime boundaries and Internationalwaters.png.

Selvom de udgør ca. 70 % af klodens areal, er havene og deres ressourcer sjældent noget de fleste af os går og tænker over i dagligdagen. Med den stigende almene bevidsthed omkring de forskellige klimatiske og miljømæssige ulyksaligheder er det måske så småt begyndt at ændre sig - der er da noget med al den plastik ikke? - men de spørgsmål som geografer ellers går og bokser med, såsom forandringer i rumlig kontrol og økonomiske processer, er nok stadig lidt langt væk for mange, når det angår havet. Som ovenstående citat fra Organisationen for Økonomisk Samarbejde og Udvikling (OECD) antyder, anser en række forskellige aktører på den globale scene imidlertid havene som centralt placeret i forhold til opnåelse af en bred palet af dagsordener. Hvor statsoverhoveder f.eks. ser muligheder for lidt vækstindsprøjtning til skrantende nationale økonomier, øjner transnationale selskaber og investorer nye profitmuligheder i eksempelvis udvinding af sjældne jordarter på havbunden. Samtidigt spiller havene en stigende rolle i kampagner fra diverse transnationale miljøorganisationer, der arbejder for at store havområder udelukkes for bestemte industrier. Alle disse forskellige dagsordener italesættes i dag ofte med henvisning til opnåelse af en såkaldt bæredygtig "blå økonomi" (Barbesgaard 2018).

Definitionerne varierer. Erhvervsavisen, The Economist, der med sine årlige World Ocean Summits har sat sig centralt i diskussionerne blandt globale

aktører, argumenterer, at: "En bæredygtig blå økonomi opstår, når økonomisk aktivitet er i langvarig balance med havøkosystemers evne til at opretholde den aktivitet samtidig med at de systemer forbliver robuste og sunde." Det lyder jo umiddelbart ganske tilforladeligt. Til The Economists World Ocean Summits og lignende globale konferencer, eksempelvis den også årlige Our Ocean Conference søsat under Præsident Obama i 2014, kører diskussionerne blandt de fremmødte således mest på, hvordan den blå økonomi skal sikres, og hvordan forskellige aktører - statsoverhoveder, selskaber og miljøorganisationer - kan samarbejde om på bedst mulig vis at fremme den.

Uden for denne skare af mere eller mindre enige aktører møder den blå økonomi imidlertid modstand. Den verdensomspændende småfiskerbevejelse, World Forum of Fisher Peoples, har siden den blå økonomi blev lanceret som en vision til FN-konferencen om bæredygtig udvikling i 2012 - sideløbende med den mere velkendte "grønne økonomi" og "grøn vækst" - rettet hård kritik mod hele visionen. Småfiskerbevejelsen og forskellige andre civilsamfundsorganisationer anklager visionen for at indebære en kæmpemæssig omfordeling af kontrol over og adgang til havet og dets ressourcer, hvilket, hævder de, først og fremmest tilgodeser profitinteresser på bekostning af småfiskeres livsvilkår og havmiljøet bredere set. Til sidste års Our Ocean

The Ocean Economy in 2030

Fig. 2. OECD's vision for økonomiske aktiviteter i verdenshavene i 2030 som anvist på forsiden af deres rapport The Ocean Economy in 2030. Kilde: screenshot af forsiden fra rapporten, der kan findes her: https://read.oecd-ilibrary.org/economics/the-ocean-economy-in-2030_9789264251724-en#page1

Conference i Oslo var der således arrangeret parallelmøde for forskellige civilsamfundsorganisationer verden over – med repræsentanter fra Nordnorge til Sydafrika – der stillede sig kritiske over for de blå økonomi-diskussioner, der foregik på et hotel i det centrale Oslo (registrering til konferencen var på "invitation only"). Som del af parallelmødet, blev der ligeledes arrangeret happenings af forskellige lokale organisationer foran den formelle conference.

Banen er på den måde kridtet op til kamp omkring hvad Neil Smith (2003, s. 15) kaldte geografis politik: "hvem får hvad, hvor og hvorfor, og hvem taber hvor?" Sådanne kampe om havet er imidlertid slet ikke nye. For at forstå den nuværende kamp om den blå økonomi, som flere af artiklerne i dette nummer beskæftiger sig med, kan det derfor være behjælpeligt at dykke lidt ned i tidligere kampe.

Fra handelsruter til industriel udvinding

Havet har især siden kapitalismens oprindelse som socialt system i det 17. århundrede spillet en central rolle i udviklingen af vores samfund. Med udgangspunkt i David Harvey forstås kapital her som en proces ikke en ting. Det vil sige kapital er ikke bare penge, men penge der bruges på en bestemt måde: nemlig med henblik på at skabe flere penge gennem en kontinuerlig udvidelse af produktionen af merværdi på baggrund af udbytning af arbejdskraft – med helt klare rumlige dynamikker (Harvey 2006, s. 83). Fra det 17. frem til starten af det 20. århundrede spillede havene først og fremmest en faciliterende rolle som handelsrute for den "kommercielle" kapitalisme. Havene muliggjorde den cirkulation af varer og slavegjorte mennesker, som den tidlige form for kapitalisme baserede sig på. I denne periode var det altovervejende fokus i forhold til den politiske

kontrol af havene således på at sikre og udvide disse handelsruter – altså for stater at garantere sikker passage for de handlende skibe, der muliggjorde kapitalakkumulation i byer som Genua, Amsterdam og sidenhen London (Arrighi 2010). Denne rolle for havene som først og fremmest en facilitator for handel begyndte imidlertid at ændre sig fra slutningen af det 19. århundrede.

Som følge af teknologiske landvindinger begyndte der herefter at opstå konkurrerende brug af havet fra andre industrier, navnlig fiskeri på industriel skala og efter 1937, hvor det lykkedes at sænke den første kommercielle offshore olieboring to kilometer ud for Louisianas kyst i USA, olie- og gasudvinding. Med yderligere teknologisk udvikling blev olieudvinding mulig længere ude end 3 sømil fra kysten, som på daværende tidspunkt var anerkendt som grænse for statslig kontrol af farvande. Samtidigt opstod der konflikter om adgang til fiskerige farvande mellem fiskeriflåder bl.a. USA's og Japans i Nordatlanten i takt med, at disse flåder begyndte at kunne fiske længere og længere fra deres oprindelsessted. Disse nye muligheder for industriel brug af havene gennem udvinding af ressourcer krævede imidlertid en anden form for rumlig regulering. Nu handlede det ikke blot om at sikre mulighederne for cirkulation af varer og arbejdskraft, men en dybere integration af havene i kapitalens udvidelse ved at sikre og fremme produktive investeringer i rumligt afgrænsede områder. Før kapitalister ville investere skulle de selvsagt have garanti for, at deres investeringer var beskyttede, for det var betragtelige størrelser af investeringer der skulle til inden for både fiskeri og olie. I løbet af de næste årtier kappedes kyst- og østater derfor om at indelukke verdenshavene. På denne måde kunne de fremme profitmuligheder inden for disse nye former for industrier og dermed sikre økonomisk vækst.

Den største indelukning i historien

I kølvandet på anden verdenskrig udsendte Præsident Truman i 1945 således to proklamationer, der ville få vidtrækkende konsekvenser for den politiske kontrol af havene. Den første bekendtgjorde at alle kendte og potentielle ressourcer på og under havbunden uden for USA's kyster kom under statslig kontrol. Den anden bekendtgjorde, at fiskeriaktiviteter udført i farvandene uden for USA's kyst ligeledes kom under statslig kontrol og regulering. Disse proklamationer affødte en række lignende krav særligt efter afkoloniseringsbølgen, hvor nyligt uafhængige stater søgte at styrke deres projekt ved at erklære deres territoriale jurisdiktion

til også at omfatte havområder uden for deres kyster. I 1958 blev denne proces formaliseret igennem FN-systemet, hvorigennem det blev forsøgt at skabe en international lovligt bindende aftale i forhold til kontrol og brug af havet. Efter en lang række af forhandlingsrunder kulminerede denne proces i 1982 med FN's havretskonvention – eller som den hedder på engelsk United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS). Igennem UNCLOS blev kyst- og østaters territorier udvidet 200 sømil fra deres kyster, og de blev samtidig tildelt rettigheder til alle de ressourcer der måtte findes her i de såkaldte eksklusive økonomiske zoner (EEZ). På denne måde var UNCLOS den største rumlige indelukning i historien, hvor hvad der svarer til 66% af verdens landmasse blev fordelt rundt blandt disse stater (Se Figur 1). Samtidigt skulle stater garantere fri passage for handel indenfor deres respektive EEZ'er, mens the high seas udenfor de 200 sømil fortsatte som åbne farvande. På denne måde udgjorde UNCLOS et kompromis mellem den konkurrerende brug af havene: en kystzone der blev reguleret på territorielt vis med henblik på stedsspecifik investering og resourceudvinding og et ikke-territorielt styret åbent hav med henblik på cirkulation af kapital (i form af eksempelvis varer).

En sand industrialisering af havene

Siden da har stater og virksomheder i samspil fremmet en kæmpemæssig rumlig ekspansion af forskellige industrier. Den globale olieinfrastruktur indebar eksempelvis i 2012 3300 undersøiske oliebrønde, 75.000 km olie- og gasledninger og over 4000 olietankere. Fiskeriindustrien kendetegnes ligeledes ved en særegen rumlighed: supertrawlers der med kirurgisk præcision jagter fiskestimer i måneder af gangen – og med migrerende arter som tun forfølger stimerne igennem forskellige staters EEZ'er. Sideløbende med den kæmpemæssige udvidelse af disse udvindingsindustrier er shippingindustrien selvsagt også vokset – som Mærsk herhjemme jo har nydt godt af. 80 % af globalt handlede varer (opgjort efter volumen) transporteres til søs blandt det globale netværk af havne på de større og større dry bulk carriers. Og parallelt med disse ældre industrier er der en række nye havindustrier undervejs, herunder offshore vindenergi, offshore dambrug, dybhavsminedrift, marin bioteknologi (Mallin & Barbesgaard 2020). Det er blandt andre disse industrier der i citatet i starten af artiklen fra OECD hævdes at kunne få os ud af alverdens kriser – en sand industrialisering af havene, som ses på forsiden af OECD-rapporten (se Fig. 2).

Repræsentanter fra WFFP samt den globale bondebevægelse La Via Campesina i fælles demonstration imod hvad de dømte "falske løsninger" på klimakrisen til COP21 i Paris, som de argumenterer vil føre til nye former for ocean og land grabbing og ikke have nævneværdig betydning på klimaet. Foto: El Molo Forum og La Via Campesina.

Men med alle disse industrier og hver deres distinkte rumlighed i havene - og især mulighed for udvinding af ressourcer uden for staters EEZ, der ellers er shippingindustriens domæne, er kompromiset som blev stablet på benene gennem UNCLOS kommet under pres. Som den citerede OECD-rapport argumenterer, er der i dag en række reguleringsmæssige og "governance gaps", og de skaber "et beslutningstomrum for mange havindustrier, navnlig i forhold til fremtidige investeringer". I jagten på den blå økonomi gennem disse industriers udvidelse kræver det, ifølge OECD og de andre blå økonomi-fortalere, altså nye reguleringsmæssige værktøjer – og potentielt et næste skridt i indelukningen. Dette bringer os tilbage til geografis politik i havene: hvem får hvad, hvor og hvorfor, og hvem taber hvor?

Ocean Grabbing?

For der er nogle der taber. Den globale indelukning af havene og det heraf følgende samspil mellem stater og virksomheder i konsolideringen og ekspansionen af kapitalistisk brug af havet har især ramt mennesker i det globale syd, der lever langs kysten og baserer deres liv og levebrød på småskala fiskeri. Forskellige nationale sammenslutninger af småfiskere har historisk især rettet fokus internt i sektoren mod det mere kapitaltunge industrielle fiskeri. Men i slut-1990'erne og som del af anti-globaliseringsbølgen gik en række af sådanne nationale bevægelser sammen for at oprette den globale småfiskerbevægelse, World Forum of Fisher Peoples (WFFP). Fra starten handlede det for WFFP om mere end bare fiskeri, men netop om geografis politik i havene, selvfølgelig især med fokus på konsekven-

serne for småskala fiskere og deres samfund. Ifølge WFFP har de seneste årtiers udvikling i brugen af havet først og fremmest tilgodeset statslige- og kapitalinteresser på bekostning af levevilkårene for småfiskere verden over. I 2014 lancerede de en kampagne mod hvad de kaldte ocean grabbing – hvordan ”magtfulde økonomiske aktører hvis interesser udelukkende er profitorienteret i stigende grad overtager kontrollen af marine ressourcer” (WFFP m.fl. 2014, s. 3).

Som tilkendegivet i en række erklæringer er al den nuværende snak om den blå økonomi for WFFP blot et behændigt røgslør for, hvad der i virkeligheden udgør ocean grabbing. Realistisk set er det nok også lidt tættere på sandheden, end hvad blå økonomi-fortalerne tilkendegiver – i hvert fald er der helt klare økonomiske interesser på banen i den ”blå økonomi”, hvor industriernes levebrød virker temmelig uforenelig med de ellers prisværdige intenti-

oner. Det er eksempelvis lidt svært at forestille sig, hvordan dybhavsminedrift skulle være foreneligt med de robuste og sunde havøkosystemer, som the Economist nævner i deres definition af blå økonomi.

Frontlinjer i kampene om havet

Ligesom al rumlig forandring på land, udspiller rumlige forandringer i politiske og økonomiske processer på havet sig altså igennem kampe. Kampe omkring geografiens politik. I de kampe indgår et væld af aktører. Kampen internt mellem forskellige aktører indenfor forskellige havindustrier, hvor gamle og nye selskaber søger at opretholde og udvide deres profitmuligheder i havene. Statsoverhoveder i kyst- og østater fortsætter på balancegangen på knivsægget mellem at vedligeholde kapitalakkumulation indenfor deres havterritorier uden at miste social legitimitet blandt befolkningen (eksempelvis som følge af modstand mod de klimatiske

Maskiner udviklet til dybhavsminedrift af selskabet Nautilus Minerals.

Kilde: <https://www.theguardian.com/world/2019/sep/16/collapse-of-png-deep-sea-mining-venture-sparks-calls-for-moratorium>

Foto: Nautilus Minerals.

Kilder:

Arrighi, G. 2010 [1994]. The Long Twentieth Century: Money, Power and the Origins of Our Times. London/New York: Verso Books

Barbesgaard, M. 2018. Blue growth: Savior or ocean grabbing? The Journal of Peasant Studies, 45:1, 130-149

Harvey, D. 2010 [1982]. Limits to Capital. London/New York: Verso Books

Mallin, F.M. & M. Barbesgaard. 2020. Awash with contradiction: Capital, ocean space and the logics of the Blue Economy Paradigm. Geoforum, <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2020.04.021>

OECD. 2016. The Ocean Economy in 2030. OECD Publishing, Paris

Olinga-Shanon, S. m.fl. 2019. The Belt and Road Initiative: An AEPF Framing Paper.

Amsterdam: The Transnational Insitute. Tilgængelig på: <https://www.tni.org/en/publication/the-belt-and-road-initiative-bri>

Smith, N. 2003. American Empire: Roosevelt's geographer and the prelude to globalization.

Berkeley: University of California Press
WFFP, TNI, Afrika Kontakt & Masifundise. 2014. The Global Ocean Grab: A Primer.

Amsterdam: The Transnational Institute. Tilgængelig på: <https://www.tni.org/en/publication/the-global-ocean-grab-a-primer>

og miljømæssige implikationer). På den helt store geopolitiske klinge kan man spørge om hele visionen om den blå økonomi, der i høj grad domineres af aktører fra USA og EU, også er i kamp imod Kinas Belt and Road Initiative, som har en væsentlig havkomponent (Olinga-Shannon m.fl. 2019). Samtidigt kæmper transnationale miljøorganisationer skiftevis sammen og imod både stater og selskaber i jagten på deres dagsorden af at undtage havområder for bestemte former for økonomiske aktiviteter (men bestemt ikke alle, som Carsten Pedersen skriver om i denne udgave). Tit og ofte i modstand mod alle disse finder vi så aktører som småfiskerbevægelsen WFFP, der kæmper for et grundlæggende opgør med den nuværende brug af havet – herunder de af OECD-varslede nye reguleringstiltag for at fremme den "blå økonomi". Hvordan disse kampe vil ende ud er ikke godt at vide, men det er i hvert fald sikkert at kampen om havet vil fortsætte.

Artiklen er skrevet af:

Mads Barbesgaard
ph.d. i samfundsgeografi
fra Lunds Universitet, MSc
i geografi fra Københavns
Universitet og underviser i
samfundsgeografi
ved Lunds Universitet.

HVEM EJER ARKTIS

– myten om det vilde vesten

Hvem ejer Nordpolen, når isen smelter? Hvordan fordeler landene havet imellem sig? Og er Arktis virkelig 'det vilde vesten' når det kommer til udvinding af havets ressourcer? Området bliver ofte beskrevet som en kampzone, hvor Danmark ligger i hård rivalisering mod stormagter som USA og Rusland for at opnå ejerskab over de ressourcer, der blotlægges med isens forsvinden. Men virkeligheden er som altid mere nuanceret. Denne artikel skaber et overblik over ejerforholdene på havet med udgangspunkt i den grænsedragningsproces, der i øjeblikket finder sted i Polhavet.

På landjorden er det relativt ukompliceret at definere staternes territoriale suverænitet. Og vi har alle en forholdsvis god forståelse for, hvordan grænsedragningen mellem nationer reguleres. Bevæger vi os derimod ud på havet, bliver grænsedragningen straks mere kompleks. Skal man besvare spørgsmålet; "Hvem ejer Polhavet?" bør man først og fremmest forstå FN's Havretskonvention. Denne konvention har afgørende betydning for Arktis, da den sætter reglerne for fordelingen af havet.

De vigtigste begreber i Havretskonventionen

Lad os starte med at få nogle af de centrale begreber på plads, inden vi ser nærmere på, hvordan de helt konkret påvirker Polhavet og de omkringliggende kyststater (definitioner hentet fra Udenrigsministeriets hjemmeside. Se i øvrigt fig. 1.)

Kystlinjen/basislinjen

Hvis kystlinjen består af kystfremspring eller øer, trækkes en såkaldt basislinje mellem disse. Det er denne linje, der er udgangspunktet for fastlæggelse af de forskellige grænser til søs.

Territorialfarvandet

Søterritoriet udgøres af det ydre og indre territorialfarvand. Kyststaten har ret til at fastsætte bredden af det ydre territorialfarvand op til 12 sømil (22,22 km) fra kystlinjen eller basislinjer trukket mellem kystfremspring eller øer. Det indre territorialfarvand er beliggende på den landvendte side af basislinjerne.

På hele søterritoriet har kyststaten i princippet fuld ret til bl.a. at håndhæve sin lovgivning ligesom på landjorden. Dog skal staten respektere fremmede skibes ret til uskadelig gennemsejling af det ydre territorialfarvand. Danmarks ydre territorialfarvand er på 12 sømil. Dette gælder også ved Færøerne, mens det ved Grønland indtil videre er 3 sømil.

Tilstødende zone

Uden for søterritoriet kan kyststaten endvidere oprette en tilstødende zone. I denne zone har kyststaten ret til at udøve kontrol, dels med henblik på at forhindre overtrædelser af statens told-, afgifts-, udlændinge- eller sundhedslove samt forskrifter på dens land- og søterritorium, dels med henblik på at

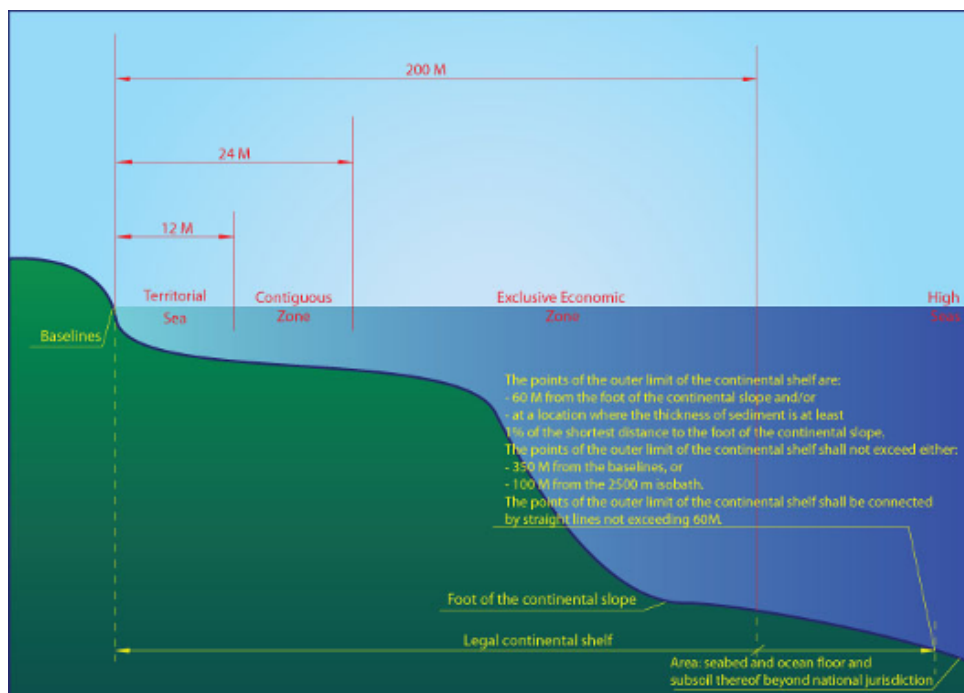

Fig. 1. De forskellige grænsedragninger af havet.

straffe overtrædelser af disse regler, som allerede måtte være begået på land- eller søterritoriet. Den tilstødende zone kan maksimalt udstrækkes til 24 sømil målt fra kysten. Danmark har en tilstødende zone, mens der ved Færøerne og Grønland endnu ikke er oprettet en sådan zone.

Fakta:

FN's Havretskonvention af 1982

FN's Havretskonvention af 1982 udgør det primære internationale regelsæt, der regulerer kyststaters rettigheder og pligter på havet, på havbunden og under havbunden.

UNCLOS blev udviklet i perioden 1973 -1982 og trådte formelt i kraft i 1994. Konventionen er i dag ratificeret af 167 nationer. Dermed er der generelt bred international opbakning til konventionen, som bl.a. fastlægger grænser, regulerer sejlads, definerer kystlinjer, territorialfarvand, internationale stræder, eksklusiv økonomiske zoner, kontinentalsokkelgrænser mv.

Eksklusiv Økonomisk Zone

Uden for søterritoriet kan kyststaten oprette en eksklusiv økonomisk zone. I denne zone har kyststaten eksklusiv ret til efterforskning og udnyttelse af de naturlige ressourcer i havet, på havbunden og dens undergrund samt til enhver anden økonomisk udnyttelse. Kyststaten kan også håndhæve miljøkontrol i zonen. Den eksklusive økonomiske zone kan maksimalt udstrækkes til 200 sømil (ca. 370 km). Danmark og Grønland har en eksklusiv økonomisk zone, mens Færøerne indtil videre alene har kontinentalsokkel og fiskeriterritorium.

Kontinentalsoklen

Kontinentalsoklen er den undersøiske naturlige forlængelse af landterritoriet. Enhver kyststat har uden videre ret til en kontinentalsokkel på 200 sømils bredde, svarende til grænsen for den eksklusive økonomiske zone. Nogle lande kan dog have krav på sokkelområder uden for 200 sømilsgrænsen (normalt op til 150 sømil uden for den eksklusive økonomiske zone), forudsat visse betingelser er opfyldt.

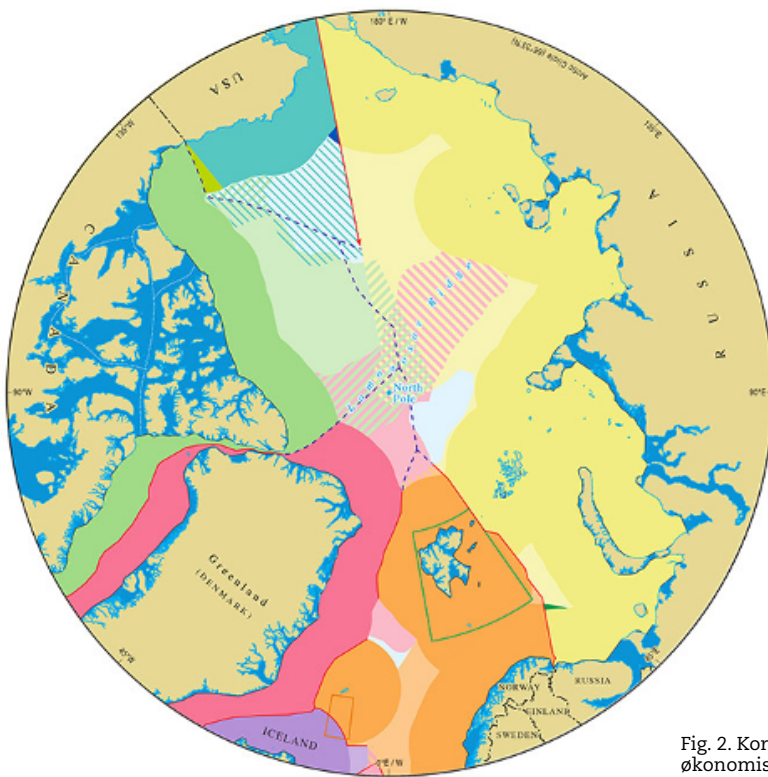

Fig. 2. Kort over de eksklusive økonomiske zoner i Polhavet.

Det åbne hav

Uden for disse zoner ligger det åbne hav, som ingen stat kan underlægge sin suverænitet. Det er åbent for alle stater til sejlads, fiskeri og overflyvning.

Havretskonventionen i Arktis

Ilulissat Deklarationen

I den grønlandske by Ilulissat skrev 5 udenrigsministre den 22. maj i 2008 under på et papir, der bar titlen "Ilulissat Deklarationen". De kom fra USA, Rusland, Canada, Norge og Danmark, og underskriften var kulminationen på en relativt kompliceret dansk diplomatisk indsats. Med tiltrædelsen af denne deklaration har kyststaterne generelt forpligtet sig til at samarbejde og til at løse eventuelle uoverensstemmelser og overlappende kontinentalsokkelkrav gennem forhandlinger i overensstemmelse med international ret.

Dermed blev der også med denne skelsættende deklaration sendt et implicit, men tydeligt, signal til omverdenen om, at de fem arktiske kyststater forbe-

holder sig de søterritoriale rettigheder, som Havretskonventionen berettiger dem til. Eller sagt med andre ord: Polhavet er et hav omgivet af nationer, hvorfor Havretskonventionen udgør den folkeretslige og regulerende ramme på præcis samme måde, som den er det for kyststater i eksempelvis Middelhavet og Østersøen.

Ilulissat Deklarationen kunne sidste år fejre 10 års jubilæum, og jo længere tid denne internationale aftale er i kraft uden at blive udfordret, jo stærkere bliver den. Den har således i høj grad været med til at cementere, at Havretskonventionen er gældende i reguleringen af Polhavet.

Det betyder, at der er generel international accept af de allerede fastlagte eksklusive økonomiske zoner (markeret med ensartede farver langs kysterne på Fig. 2).

Det er i disse zoner, at hovedparten af de tilbageværende energiresourcer i Arktis befinder sig, og dermed er olien og gassen allerede fordelt til de retmæssige ejere. Råstofferne i form af mineraler er fortrinsvis beliggende på land, så de er også fordelt.

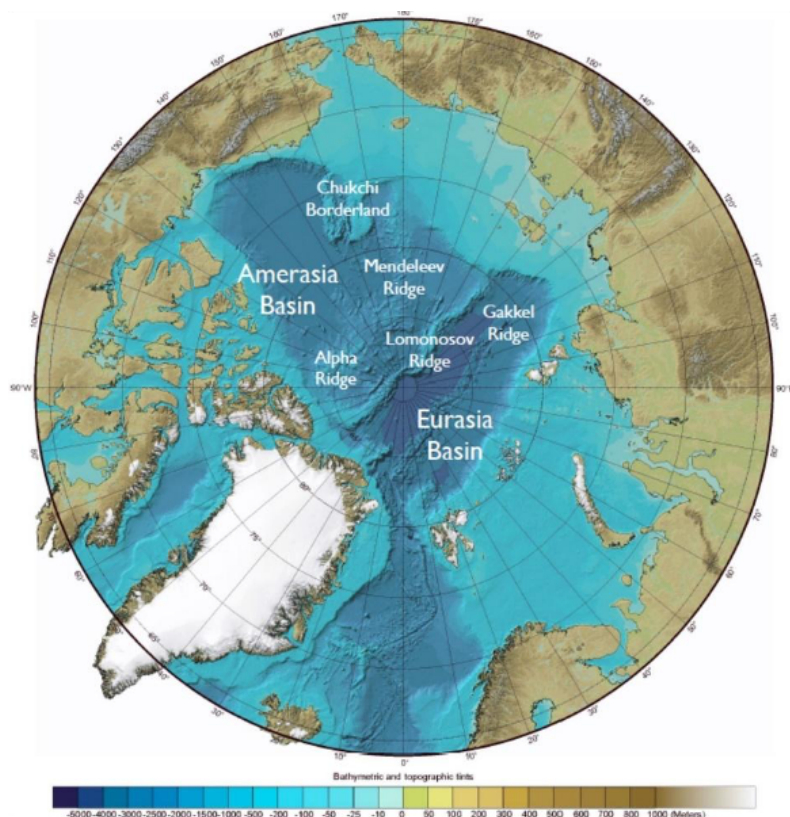

Fig. 3. Lomonosov Ryggen, der strækker sig på havbunden tværs over Polhavet.

Samlet betyder det, at den så ofte omtalte "kamp" om ressourcerne i Arktis, først og fremmest er en "kommerciel kamp", altså "kampen" om at købe koncessionerne til at udvinde og kapitalisere disse ressourcer. Billedet af, at Arktis er "det vilde vesten", hvor rettighederne til råstoffer, olie og gas tilfalder den stærkeste er således stærkt misvisende. Faktisk kan stormagten Rusland ikke udfolde det fulde økonomiske potentiale i den russiske del af Arktis med mindre der tilføres økonomisk investeringer udefra og teknologioverførsel fra nogle af de store internationale olieselskaber. Grænserne og delelinjerne for de eksklusive økonomiske zoner er også lagt fast, og der eksisterer kun få og små uoverensstemmelser, hvis man lige ser bort fra Svalbard.

Svalbard er omfattet af den såkaldte Svalbard-Traktat, der blev indgået i forbindelse med fredskonferencen efter 1. verdenskrig, og som trådte i kraft den 9. februar 1920. Traktaten, som er i dag tiltrådt af omkring 40 nationer inkl. Danmark, gav Norge "fuld og uindskrænket højhedsret" og dermed suveræniteten over Svalbard-øgruppen. Samtidig slog

traktaten dog også fast, at alle traktatens medunderskrivere har "lige ret til fiskeri og fangst" inden for territorialfarvandet omkring øgruppen. Norge hævder, at denne traktatbundne ligeret ophører ved territorialfarvandsgrænsen, og at de rettigheder til ressourcer, som Havretskonventionen giver kyststater i henholdsvis den eksklusive økonomiske zone og på den ydre kontinentalsokkel, tilfalder Norge. Der er potentielt tale om ganske betydelige ressourcer i et område, hvor Norge står helt alene med sin fortolkning af international ret.

Sokkelområderne i Polhavet

Retten til at regulere udnyttelsen af ressourcerne på og under havbunden uden for de eksklusive økonomiske zoner kan også tilfalde kyststaterne, hvis de kan dokumentere, at havbunden her hænger naturligt sammen med kontinentalsoklen. Denne dokumentation skal de respektive kyststater i givet fald fremsende (en såkaldt submission) til FN's Kontinentalsokkelkommission (The Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS) senest ti år

efter ratifikation af Havretskonventionen. USA har som den eneste af kyststaterne omkring Polhavet ikke ratificeret Havretskonventionen, men har siden konventionens ikrafttrædelse efterlevet den. De øvrige fire kyststater har alle ratificeret Havretskonventionen, men på forskellige tidspunkter. Danmark ratificerede Havretskonventionen i 2004 og fremsendte dokumentationsmateriale til FN i december 2014, og det danske krav udgøres af det med rødt skraverede område på fig. 2. Norge ratificerede i 1996 og fremsendte dokumentationsmateriale i 2006, som siden er godkendt af FN. Rusland ratificerede i 1991 og indleverede deres dokumentationsmateriale første gang i 2001. I 2007 og senere i 2015 indsendte Rusland supplerede data til FN, og det endelige krav udgøres af det med gult skraverede område på fig. 2, hvor det tydeligt ses, at der er overlappende krav i forhold til det danske krav. Canada ratificerede Havretskonventionen i 2003 og indsendte dokumentationsmateriale i 2013. Denne indsendelse var udarbejdet i koordination med Danmark efter det såkaldte delelinjebegreb. Canada endte imidlertid med at trække sin indsendelse tilbage og genindleverede i maj 2019, denne gang med overlappende krav i forhold til det danske og det russiske krav.

Både det danske, det russiske og det canadiske krav gør brug af en regel i Havretskonventionen, der tillader, at kyststaten kan gøre krav på havbunden mere end 150 sømil uden for den eksklusive økonomiske zone, hvis det kan dokumenteres, at kyststatens kontinentalsokkel er forbundet med undersøiske højderygge, som f.eks. Lomonosov Ryggen, der strækker sig på havbunden tværs over Polhavet (se fig. 3).

Det er årsagen til, at alle tre kyststater har overlappende krav, der alle indeholder den geografiske nordpol. Det er her vigtigt at notere sig, at FN's Kontinentalsokkelkommission er et teknisk organ, der alene forholder sig til, hvorvidt Havretskonventionen reglerne er overholdt. Hvis både det danske, det russiske og det canadiske krav vurderes at være i overensstemmelse med det gældende regelsæt, er det efterfølgende op til de tre nationer at klare uoverensstemmelserne.

Arktis er ikke Klondyke

Det er en udbredt opfattelse, at Arktis er en ureguleret region, hvor der er kamp om ressourcerne, fordi de befinder sig i et lovløst ingenmandsland. Som beskrevet tidligere, er det en helt forkert udlægning. Polhavet i Arktis er et hav, som er omgivet af beboede nationer, og derfor reguleres området af Havretskonventionen, hvilket Ilulissat Deklaratio-

nen i høj grad har medvirket til at cementere. Det betyder også, at langt størstedelen af ressourcerne i området er fordelt til de retmæssige ejere. Den væsentligste undtagelse herfra er området omkring Svalbard, hvor der hersker uenighed om fortolkningen af regelgrundlaget f.s.v.a. ejerskabet til betydelige ressourcer på sokkelområdet uden for territorialgrænsen.

Fordelingen af sokkelområderne uden for de eksklusive økonomiske zoner foregår efter gældende international ret og handler egentlig mere om national forfængelighed end om udsigten til hurtig rigdom.

Når der alligevel er en stigende spænding i området, skyldes det først og fremmest, at den stormagtsrivalisering, som præger resten af verden, også gør sig gældende i Arktis. Ruslands militære dominans i området bekymrer USA, og den globale kamp om magt og indflydelse mellem USA og Kina kan også skimtes i Arktis.

Artiklen er skrevet af:

Nils Wang

Tidligere kontreadmiral i Søværnet og har igennem mange år beskæftiget sig med arktisk sikkerhedspolitik og sejlet i farvandet omkring Grønland. Han er nu direktør i brancheorganisationen Naval Team Danmark og i øvrigt Vicepræsident i det Kongelige Danske Geografiske Selskab.

Vis dine elever, hvordan verden hænger sammen

Geografibogen til 9. klassetrin er udkommet. Bøgerne til biologi og fysik/kemi til 9. klassetrin udkommer medio september.

Verdens naturfag er et nyskabende system til 7.-9. klasse, der sætter fokus på de fællesfaglige fokusområder og den fælles prøve. Systemet binder de tre naturfag sammen med grundbøger, som alle er bygget identisk op. Det gør det lettere for eleverne at overskue fagenes sammenhænge og forskelligheder. Systemet er allerede komplet med bøger til 7. og 8. klassetrin, og 9. klassetrin er helt klar medio september.

- Indledende oversigter i kapitlerne understøtter fællesfagligheden
- Arbejdet med arbejdsopgaver og problemstillinger sætter fokus på den fællesfaglige prøve
- Øvelser og eksperimenter indtænker digitale ressourcer
- Alle øvelser er kompetencebaserede.

Læs mere om systemet på gyldendal-uddannelse.dk/verdensnaturfag

LÆNGE LEVE LÆSELYSTEN
GYLDENDAL

Af: Felix Mallin

STILLEHAVETS

S SKATKAMRE

Stillehavets dyb gemmer på store skatkamre. Ikke kun den slags, vi kender fra fortryllende piratfortællinger med guldmonter og 200 år gammel rom. Nej kamre, eller snarere depoter af mineraler såsom nikkel, kobber og kobolt, som er essentielle bestanddele i alt fra batterier til mobiltelefoner, avanceret våbentechnologi, computere, vindmøller, solceller, og meget andet. Med et havterritorium på kolossale 3,44 millioner km² i det tropiske Stillehav, råder østaten Kiribati med det ellers beskedne landareal over store potentielle dybhavsskatte og dermed indtægter. Men så eventyrligt er det ikke nødvendigvis for befolkningen i Kiribati, og i øvrigt for andre østater i Stillehavet.

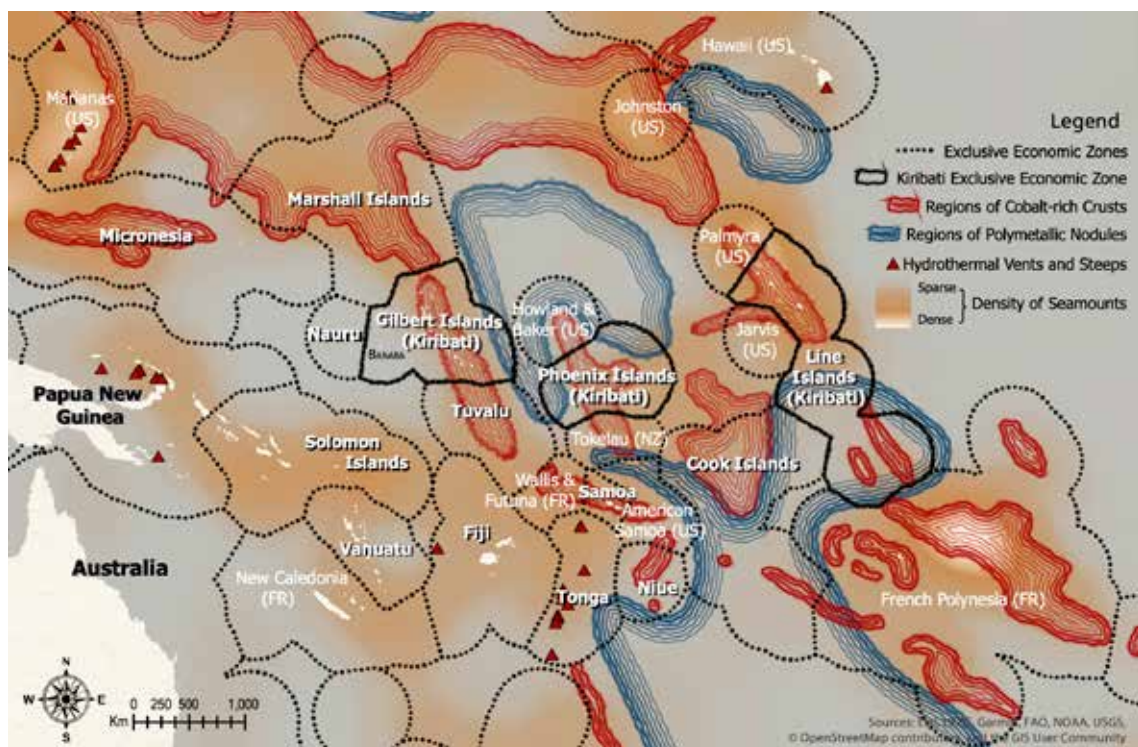

Fig. 1. Kort over eksklusive økonomiske zoner og mineralforekomster på havbunden i Stillehavet. Områder omkranset af fuldt optrukne sorte linjer udgør Kiribatis eksklusive økonomiske zone. Ved Gilbertøerne længst mod vest, ved de centralt beliggende Phoenixøer samt ved Linjeøerne længst mod øst ses forekomster af både polymetalliske knuder og kobolt-rige skorper.

Republikken Kiribati: Et resultat af kolonitidens tilfældige grænsedragning

I 1899 kastede et skib fra det britiske koloni-selskab The Pacific Island Company anker ud for den lille hævdede atol Banaba i hjertet af det tropiske Stillehav. Det skulle vise sig ikke at blive noget enkeltstående og hurtigt glemt besøg. Øen var righoldig på fosfat, briterne øjnede store indtjeningsmuligheder, og snart blev Banaba en del af briternes koloni, Gilbert- og Elliceøerne. Øens oprindelige befolkning gennem 2000 år blev lokket med ugunstige lejeaftaler for siden at blive tvangsforflyttet til Fiji, og igen om de næste 80 år kom øens fosfat til at gøde marker fra Australien til Letland, indtil fosfat-reserverne i 70'erne var stort set udtømt og øen efterladt som et økologisk skelet. Groft sagt havde briterne nu fået, hvad de var kommet efter, og det kunne ikke gå hurtigt nok med at få gjort kolonien uafhængig. Elliceøerne blev til østaten Tuvalu. Banaba blev

forbundet med Gilbertøerne og med de to ubeboede afsidesliggende øer mod øst, Phoenix- og Linjeøerne. Tilsammen kom de fra 1979 til at udgøre den nye uafhængige republik, Kiribati, med et landareal på beskedne 811 km² fordelt mellem 33 øer, spredt over næsten 4000 kilometer i øst-vestlig retning i hjertet af Stillehavet. Således skabte briterne mere eller mindre arbitrære ø-gruppering og grænsedragning under kolonitiden en af de geografisk set mest spredte stater i verden i dag.

Havrigdom eller ressourceforbandelse

Meget, men ikke alt, vedblev ved det gamle efter Kiribatis uafhængighed i 1979. Levebrødsstrategierne på Gilbertøerne i vest såvel som på Linjeøerne længst mod øst var fortsat baseret næsten udelukkende på selvforsynende fiskeri og landbrug, men nu var salg af fiskerilicenser såvel som indstrømmende remitter og udenlandske inve-

Kanal mellem hav og lagune i Kiribati. Foto: Felix Mallin

Landsby i Kiribati.
Foto: Felix Mallin

steringer blevet den primære indkomstkilde for østaten. Selvom de sidste gravemaskiner endnu ikke havde forladt Banaba og katastrofen således stod klart i Banaba-folkets erindring, var en ny "ressource-forbandelse" allerede begyndt at lure i horisonten. Allerede i 60'erne var en række af de industrialiserede lande begyndt at foretage eksplorative ekspeditioner og kortlægninger i jagten efter dybhavsminerale og fosfat-reserver i Stillehavet. I perioden 1979-2003 kunne ekspeditioner anført af Tyskland, USA og Japan afsløre betydelige mængder såkaldte polymetalliske knuder (nikkel, kobber) og kobolt-rige skorper (essentielle bestanddele i alt fra batterier til mobiltelefoner, avanceret våbentechnologi, computere, vindmøller, solceller, og meget andet) på dybder mellem tre-seks kilometer i farvandene omkring alle tre øgrupper i Kiribati (Se figur 1). Nogle undersøgelser blev lavet uden østatens officielle godkendelse, hvorfor Kiribati og øvrige østater blev tiltagende bekymrede for, at deres dybhavsskatte snart ville blive plyndret og deres livsnødvendige fiskeri ødelagt.

Denne og tilsvarende bekymringer blev genstand for stor debat og forhandling under FN's havrets-konvention i perioden 1973-1982. Mange østater og kystlande krævede et nyt regime for fair distribu-

Kontekst

Kiribatis havterritorium

I 2003 tiltrådte Kiribati i FN's havretskonvention (UNCLOS), og med ét blev den lille østat verdens tolvte største maritime nation, med en eksklusiv økonomisk zone på 3,44 millioner km². Til sammenligning udgør Danmarks, Færøernes og Grønlands havterritorium tilsammen 2,5 millioner km².

tion af omsætning af havressourcer. De krævede ligeledes, at der skulle ske overførsel af teknologi fra Nord mod Syd samt, at der skulle indføres sunde og solide miljøstandarder for udnyttelsen af havets ressourcer. Østaterne i Stillehavet blev gradvist bedre til at koordinere deres politiske indsats, og i kombination med en faldende global markedsværdi på metaller samt, at minedrift i flere tusinde kilometers dybde viste sig at kræve enorme investeringer i ny teknologi og infrastruktur, blev de udenlandske mine-konglomeraters planer om en hurtig og nem skattejagt i Stillehavet skrinlagt, om end i hvert fald for en stund. Op igennem 90'erne og ind i begyndelsen af 00'erne, var der således intet eller meget lidt fremskridt og interesse i dybhavsminedrift i Stillehavet, herunder i Kiribatis farvande.

Klimaforandringer og ny interesse i dybhavsminedrift

Igennem de seneste 10 år er interessen for de stort set uberørte skatkamre i Stillehavets dyb blevet vakt på ny, og det på en måske lidt uventet baggrund - klimaforandringer. Dels har klimaforandringer og udsigten til bl.a. et højere havspejl, kraftigere regn og cykloner i hjertet af det tropiske Stillehav presset østater til at afsøge nye indtægtskilder rettet mod klimatilpasning. Og det gælder i høj grad Kiribati, der med en gennemsnitlig højde over havniveau på kun 1,8 meter er særdeles udsat. Dels er efterspørgslen på klima- og miljøvenlige teknologier steget kraftigt, bl.a. idet de store CO₂-syndende lande i stigende grad lover hjælp til de små østater igennem CO₂- reducerende foranstaltninger. Og hvad enten det drejer sig om batterier til elbiler, bestanddele til vindmøller eller computer-chips, så er behovet for kobber, nikkel og andre mineraler, som altså bl.a. gemmer sig i Kiribatis dybhav, uomtvisteligt.

Kiribati synes at være fanget i et dilemma. På den ene side er der altså et behov for at skabe indtægter, der kan bruges til klimatilpasning, hvilket har fået en lille gruppe Kiribati-politikere til at udnytte et hul i lovgivningen før 2017, der gør det muligt at udstede undersøgelseslicenser og lave kontrakter med udenlandske investorer i jagten på østatens dybhavsskatte. På den anden side er udsigten til potentielt ødelæggende dybhavsminedrift noget, de færreste bryder sig om. Fosfat-tragedien på Banaba i det forrige århundrede står stadig klart i hukommelsen hos Kiribatis ældre generation. Ligeså gør ødelæggelser under 2. Verdenskrig og briternes og amerikanernes atomprøvesprængninger, som næsten udslattede flere af Kiribatis atoller. Civilsamsfundsaktører, såsom den katolske biskop i Kiribati og subsistensfiskeriets forkæmpere, har højroret opponeret ved al snak om skattejagter i Kiribatis dyhav.

For Kiribati, såvel som for andre østater i Stillehavet, er det centrale problem, at forskning i dybhavsmiljøer og de økologiske følgevirkninger af dybhavsminedrift endnu er i sin spæde begyndelse. Oven i det, er der på nuværende tidspunkt meget få forskningsmidler til rådighed, som er fuldstændigt uafhængige af virksomhedsinteresser. Så, tillades dybhavsminedrift nu, vil det være som at indgå en pagt med djævelen: Man begrænser én miljøkatastrofe, klimaforandringer, men risikerer at skabe en ny. ■

Fakta

Kiribati

- Østat i det tropiske Stillehav bestående af 33 atoller, hvoraf kun én er hævet (Banaba)
- Landareal: 811 km²
- Havterritorium (eksklusiv økonomisk zone): 3,44 millioner km²
- Hoved-atol: Tarawa: 80.000 indbyggere
- Hovedstad: Bairiki, South Tarawa: 50.000 indbyggere
- Indbyggertal, total: 116.000

Artiklen er skrevet af:

Felix Mallin
Department of Geography,
National University of
Singapore, og oversat af
Christian Nørrelund

Af: Hanne Lyng Winter

HVEM EJER FISKENE I HAVET?

Dette er en historie om, hvordan dansk fiskeripolitik har favoriseret stordrift i fiskeriet på bekostning af bæredygtighed, liv og arbejdspladser på de mindre havne.

Kvotekonger

Det navn klingede igen og igen i de danske medier og i Folketingssalen for nogle år tilbage. Årsagen var, at det blev offentligt kendt, at ganske få fiskere – de såkaldte kvotekonger – siden 2003 havde opkøbt store dele af de danske fiskekvoter, og der var skabt monopollignende tilstande i dansk fiskeri.

Med den massive koncentration af kvoter på få store fartøjer, forsvandt kystfiskerne fra de danske havne. Det betød, at mange små havne måtte lukke, og dermed tabte Danmark også en del af vores kulturarv.

I 2014 dannede de skånsomme kystfiskere deres egen forening for at sikre kystfiskeriets fremtid, og i 2016 indførte Folketinget nye love for at mindske monopolet over fiskekvoterne og redde kystfiskeriet (Politisk aftale, 2016). De nye rammer var en stor hjælp til mange kystfiskere, men det er stadig ganske få fartøjer, der fisker hovedparten af de danske fiskekvoter, og kystfiskeriet er stadig ikke sikret.

Men hvorfor er det blevet sådan, og hvordan kan nogle få fiskere få lov til at eje fiskene i havet? Starten på historien om kvotekongerne ligger mange år tilbage.

Fiskeriet – det frie erhverv, der blev ufrit og gennemreguleret

Historisk set er Danmark en fiskerination. I langt de fleste byer ved kysterne lå der en lille havn med et par fiskerbåde eller flere. Fiskeriet var til at begynde med frit. Der var ingen kontrol med, hvor mange fisk, der blev fisket. Fiskeriet led derfor under det, der i fagtermer betegnes som "tragedy of the commons". Det kan oversættes til de fælles ressourcers tragedie. Det betyder, at når alle har lige ret til en fælles ressource, og der samtidig ikke er nogen, der tager ansvar for, at den forvaltes ordentligt, så opstår der en situation, hvor ressourcen udtømmes. Det skete med fiskeriet i Danmark, og siden 70'erne er landingerne fra Nordsøen, Kattegat og Skagerrak halveret (ICES, 2018). I EU (dengang EF) arbejdede man op igennem 70'erne med at løse problemet med overfiskeri. Den første fælles fiskeripolitik kom i 1983, hvor man blev enige om en fælles forvaltning med fiskekvoter (Rådet, 1983).

Fiskeripolitikken førte dog ikke til et bæredygtigt fiskeri. Hverken for fiskebestandene eller for fiskerne. Der var alt for mange fiskere og fartøjer til den mængde fisk, der var tilbage i havet. Dette førte til yderligere overfiskeri af fiskebestandene og dårlig økonomi for fiskerne (EU Parlamentet, EU Kommissionen, 2001).

EU gav fiskerne penge til at skrotte deres fartøjer

for at reducere presset på fiskebestandene, men skrotningerne havde ikke den ønskede effekt (EU Kommissionen, 2009).

Også i Danmark diskuterede man, hvordan man løste den gordiske knude: At få færre fartøjer og samtidig sikre fiskernes økonomi.

Ejerskab af retten til at fiske blev løsningen

I Danmark blev løsningen, at fartøjsejerne fik ejerskab over retten til at fiske de fisk, der er reguleret med kvoter. Det gjaldt i første omgang sild i 2003 og nogle år efter makrel og industrifisk som brisling og tobis. I 2007 blev retten til de bundlevende fisk som torsk, tunge og rødspætte givet til fartøjsejerne. Disse er de vigtigste arter for det danske kystfiskeri.

Med ejerskab over fiskene kunne fiskeren tage lån i banken med pant i deres fiskerettigheder. Pengene kunne de bruge til at modernisere deres fartøjer og opkøbe kvoter. Mange kystfiskere valgte dog at forlade fiskeriet og solgte deres fiskerettigheder til større både. De fiskere, der forlod fiskeriet, kunne gøre det med en mindre gæld eller med penge i banken, hvilket var et scenarie, der havde været utænkeligt blot få år forinden.

Bagsiden af medaljen: kystfiskeriet trængt i knæ og lukkede havne

Det vakte bekymring, både hos dele af Folketinget og ude på havnene, da de bundlevende fisk blev gjort til privateje. Mange kystfiskere var modstandere af kvoteordningen, selvom den betød, at de ville få penge mellem hænderne. Kystfiskerne var bange for, at kystfiskeriet blev opkøbt af de kapitalstærke, store skippere (Folketinget, 2005). Men både Danmarks Fiskeriforenings formand, Flemming Kristensen, og daværende minister for området, Hans Christian Schmidt (V), mente ikke, at de små fartøjer var i fare (Nordjyske, 2006). Det skulle vise sig, at de tog fejl.

Muligheden for at opkøbe og samle fiskekvoter på færre og større fartøjer førte til en massiv udtømming af kvoter fra kystfiskeriet, og når der ikke er nogle kystfiskere i de små havne, så lukker de. På bare ti år lukkede 49 fiskerihavne og over 56 havne mere end halverede deres antal af fartøjer. Det betød, at mange arbejdspladser gik tabt (DR, 2015).

Kystfiskeriet led en stille, men sikker død, og i perioden fra 2009 og frem forsøgte kystfiskerne uden held at råbe Danmarks Fiskeriforening og de ansvarlige politikere op (Kystfiskerudvalget, 2009). I 2017 gav Rigsrevisionen en sønderlemmende kritik af Miljø- og Fødevareministeriets forvaltning af ejerskabet af fiskekvoterne.

Rigsrevisionen konkluderede, at forvaltningen af

A photograph of a fisherman on a small boat, wearing a bright red raincoat and pulling a net into the sea. The boat is dark, and the sea is a deep blue-grey. The fisherman is leaning over the side of the boat, and the net is being pulled up, creating a splash of white water. The background shows the horizon line of the sea under a pale sky.

Kystfisker er en betegnelse for en fisker, der fanger fisk fra små både, og derfor ikke kan sejle langt væk fra kysten. Nogle kystfiskere trækker deres både op på stranden, andre holder til i små havne rundt omkring i Danmark.

Handel med Kvoter gik ud over bæredygtigheden

Skånsomt kystfiskeri foregår med fiskeredsckaber, der har en minimal eller slet ingen påvirkning af havbunden. Det er f. eks. garn, krog eller snurrevod. Disse fiskerier har næsten heller ingen bifangst af småfisk, og et meget lille brændstofforbrug sammenlignet med andre fiskerier, der fisker efter de samme arter. (Gislason et al., 2014) Da kystfiskerkvoterne blev koncentreret på større mere effektive fartøjer, led bæredygtigheden af fiskeriet derfor et knæk. I dag fanges kun en lille andel af de danske kvoter med skånsomme redskaber.

Foto: Hanne Lyng Winter

kvoteejerskab var meget kritisabel og ikke understøttede Folketingets intention om, at kvoterne ikke måtte koncentreres på få hænder (Rigsrevisionen, 2017). En ond cirkel

Det faldende antal af kystfiskere betød også, at de få, der var tilbage, fik det svært. Jo færre kystfiskere der er i en havn, jo færre er der til at deles om de fælles udgifter i forbindelse med fiskeriet - som f.eks. isværk.

Derudover blev afsætningen af fisk også sværere. Hvis der landes færre fisk, kan det ikke betale sig for opkøberne at hente fiskene hver dag. Værdien af fisk falder jo længere den ligger og venter på at blive solgt. Det betød, at kystfiskerne tjente færre penge. Til sidst blev mange af dem tvunget til at sælge deres fartøj og fiskekvoter.

Når kvoterne bliver sat til salg, så er det som regel ikke en anden kystfisker i havnen, der byder højest. Kvoterne bliver derfor oftest solgt til store fartøjs-ejere, der måske slet ikke lander deres fangst på den lokale havn, eller kun er i området i få måneder om året.

Kystfiskeri giver arbejde og liv

Fordelen ved kystfiskeri er, at det giver flere arbejdspladser for den samme mængde fisk (Nielsen et al, 2013). Derudover lander de også ofte fisk af bedre kvalitet til en højere pris. Som samfund får man derfor "mest for fisken", hvis den landes fra mindre både (NEF, 2011).

Når kystfiskerne forsvinder, bliver der mindre arbejde til smeden. Iskiosken på havnen får heller ikke så mange besøgende, da kystfiskeri trækker turister til. En tommelfingerregel er, at én kystfisker på havet giver to jobs på land. Derfor er tabet af kystfiskeriet også et tab af arbejdspladser, der rækker ud over "bare" tabet af kystfiskeren.

Disse samfundstab har aldrig været en del af de regnemodeller, der har belyst de økonomiske gevinster ved kvotesystemet. Fiskerøkonomer har udelukkende set på, om fiskeriet overordnet set havde sorte tal på bundlinjen.

Oven i de "usynlige" samfundsøkonomiske tab ved at lade få store fartøjer fange fiskene, så tabte staten også mange penge på at give de danske fartøjsejere retten til kvoterne kvit og frit. Dette står i modsætning til de fleste andre naturressourcer, der beskattes. Poul Degnbol, adjungeret professor fra Aalborg Universitet, har tidligere vurderet, at staten dermed er gået glip af milliarder af skattekroner (Zetland, 2018).

I de oprindelige politiske aftaler om kvoteejerskab blev det besluttet, at ejerskabet kunne opsiges med otte års varsel. Reelt er der dog ingen opbakning til at opsiges aftalerne, og i 2016 blev opsigelsesfristen øget til seksten år.

Fremtiden

Kystfiskeriet er stadig et truet erhverv. Det har dog fået den nødvendige politiske bevågenhed, som blandt andet hænger sammen med, at kystfiskerne har etableret deres egen fiskeriforening. Det betyder, at der stadig er gode muligheder for, at vi også i fremtiden har et dansk kystfiskeri. Blandt andet kommer der i år en mærkningsordning for fisk fanget af de kystfiskere, der fisker med skånsomme redskaber. Mærket bliver verdens første statskontrollerede kystfiskermærke.

De seneste fire år har fiskeriet landet fisk for ca. 3,5 mia. kr. årligt (Danmarks Statistik, 2020a). 77 % af landingsværdien i Danmark landes af 114 store fartøjer. Til sammenligning har 196 kystfiskere, der fisker med fartøjer under 12 meter, kun kvoter til at lande 5 % af den samlede danske landingsværdi (Danmarks Statistik, 2020b).

Kystfiskeriet, der giver flest arbejdspladser og som fanger fisk af den højeste værdi, ejer altså en meget lille del af fiskekvoterne. Det betyder, at den måde som fiskene er fordelt i dag, ikke gavner samfundet som helhed.

Størstedelen af fiskene i havet ejes derfor af få store fiskere. Miljø- og Fødevarerministeriets forvaltning har betydet en massiv koncentration i ejerskab, hvilket overordnet set har været en dårlig forretning for Danmark. Da fiskeressourcen heller ikke beskattes ligesom andre naturressourcer – som f. eks. olie – så er tabet for samfundet dobbelt. ■

Kilder:

Danmarks Statistik, a. (2020). Fiskeriets struktur og landinger 2019. Nyt fra Danmarks Statistik. 2020. Nr. 129.
Danmarks Statistik, b. (2020). Regnskabsstatistik for fiskeri og akvakultur 2018

DR. (2015). Artikel: Handel med kvoter har lukket fiskerihavne på striben

EU Kommissionen. (2001). COM (2001) 135 final. Green Paper on the future of the common fisheries policy.

EU Kommissionen. (2009). COM (2009)163 final Green Paper Reform of the Common Fisheries Policy
EU Parlamentet. The Common Fisheries Policy: origins and development.

Folketinget. (2005) Henvendelse fra Sammenslutningen af Danske Fiskeriforeninger vedr. rapport om Ny Regulering i dansk fiskeri til Folketingets udvalg for Landbrug, Fødevarer og Fiskeri. Omdelt 13-07-2005. Folketinget 2005.

FSK-PO, Foreningen for Skånsomt Kystfiskeri Producentorganisation. (2019). Pressemeddelelse: Ny kystfiskerordning er besluttet.

Gislason et al. (2014). Miljøskånsomhed og økologisk bæredygtighed i dansk fiskeri. DTU Aqua-rapport nr. 279-2014.

Henrik Gislason, Jørgen Dalskov, Grete E. Dinesen, Josefine Egekvist, Ole Eigaard, Niels Jepsen, Finn Larsen, Louise K. Poulsen, Thomas Kirk Sørensen og Erik Hoffmann
ICES. (2018). ICES Fisheries Overview Greater North Sea Ecoregion. Greater North Sea Ecoregion – Fisheries overview.
Kystfiskerudvalget. (2009). Evaluering af Kystfiskerordningen 2007-2009.

NEF, The New Economic Foundation. (2011) Value Slipping Through the Net Managing fish stocks for public benefit.
Nielsen, M., Larsen, E., Egekvist, J., Gedefaw Abate, T., Nielsen, R., Frost, H. S., & Kjærsgaard, J., (2013). Dansk kystfiskeri: struktur og økonomi, Nr. 030-0028/13-5480, 45 s., IFRO Udredning, Nr. 2013.

Nordjyske. (2006). Artikel: 82 fiskefartøjer står til at blive hugget op.

Politisk aftale om en Vækst-og Udviklingspakke til dansk fiskeri, (2016).

Rigsrevisionen, (2017). Rigsrevisionens beretning om kvotekonsentrationen i dansk fiskeriafgivet til Statsrevisorerne.
Rådet. (1983). RÅDETS FORORDNING (EØF) Nr. 170/83 af 25. januar 1983 om en fællesskabsordning for bevarelse og forvaltning af fiskeressourcerne

Zetland. (2018). Artikel: Her er den oversete historie om, hvad der egentlig skete, da politikerne gjorde en samling fiskere til kvotekonger.

Fisker håndterer torsk. Foto: Hanne Lyng Winter

Artiklen er skrevet af:

Hanne Lyng Winter
Biolog og politisk
rådgiver i Foreningen for
Skånsomt Kystfiskeri
Producentorganisation.

Af: Carsten Pedersen

NATURFREDNING I ET HAV AF KAPITALINTERESSER

Naturfredning af havet kravler hastigt højere op på den internationale dagsorden for at sikre et bæredygtigt havmiljø. Men kan naturfredning garantere, at vi værner om havet? Parallelt med det stigende fokus på naturfredning, har den teknologiske udvikling koblet med kapitalens frie bevægelighed også åbnet op for en bred vifte af nye og mere effektive måder at udnytte havets ressourcer på. I det store hele er kampen om retten til havets ressourcer intensiveret markant, og det fordrer tabere og vindere.

Det stigende fokus på Marine Protected Areas (MPA)

I takt med de seneste årtiers øgede opmærksomhed på degradering af miljø og biodiversitet og naturligvis klimaændringerne, har politikere, internationale miljøorganisationer, forskere og andre aktører sat sig for mål at frede mere og mere af vores kyst og havområde. Siden FN's konference om miljø og udvikling i 1992 (Rio 'Earth Summit') har 196 lande forpligtet sig til at efterleve konventionen om biodiversitet, og i 2010 blev landene enige om 20 nye mål, kaldet Aichi targets, der skulle opfyldes i 2020. Det ene af disse forpligter lande til at indlemme 10 % af deres kyst og havområder som såkaldte Marine Protected Areas. Selvom dette mål lang fra er opnået, er ambitionen sat yderligere op. Hvor MPAs tidligere primært blev diskuteret på FN's årlige biodiversitets-konferencer og i den Internationale Union for Naturfredning (IUCN), så er dagsordenen over det seneste årti taget op i en række andre FN-organer og øvrige internationale havkonferencer. MPAs anses i stigende grad som central i klimakampen og for implementeringen af Parisaftalen. I henhold til denne fungerer fredning af mangroveskove, koralrev og andre kyst-habitater som CO2 reservoirer og bidrager derved til at reducere landenes CO2-udledning. Samtidig kan investeringer i MPAs indregnes i virksomheders CO2-regnskab (kaldet Blue Carbon-mekanismen). Udover FN-organerne har MPAs også sneget sig ind på konferencer afviklet af eller for privatsektoren og i særdeleshed multinationale virksomheder. Et af de seneste skud på stammen er World Economic Forum, en platform for mere end 1000 af verdens førende virksomheder, hvor MPA-interessen spænder fra turistindustrien til virksomheder, der ønsker at tage ansvar (Corporate Social Responsibility) og bidrage til bedre globalt miljø, eller pynte på deres CO2-regnskab. For at tilendebringe denne korte opsummering, er det naturligvis på sin plads at nævne FN's verdensmål. Selvom verdensmål nr. 14, 'livet i havet', ikke har nogen konkret målsætning om, hvor stor en del af havene, der skal fredes, så er der nærmest etableret konsensus for, at den nye målsætning skal være 30 procent.

De kapitalstærke interesser

At se på naturfredning af 10 eller 30 procent af havet, uden også at se på, hvad der rører sig i den resterende del af havet, løser ingen af tidens store miljø-, klima-, sociale og økonomiske kriser. Lige siden begyndelsen af den kapitalistiske industria-

lisering, har vi set en stødt stigende akkumulering af kapital i produktionsmidlerne (1) på tværs af sektorer såsom madproduktion, energi, transport og forbrugsvarer. Fiskeri og søfart trækker tråde endnu længere tilbage, men det har været igennem den kapitalistiske udvikling, at sektorerne er vokset og ejerskabet er centraliseret. Den betydelige ekspansion af forbrug over de seneste årtier har fordret enorme investeringer i udvidelser af havne, nye og større fragtskibe og shipping-ruter (for eksempel udvidelse af Panamakanalen). Shipping står i dag for fragt af omkring 90 % af alle varer og er en af de tre største sektorer på havområdet. Udvinning af olie og gas i havområdet startede efter 2. Verdenskrig og er i dag den største sektor på havområdet. Den maritime turisme (krydstogtrejser og kystturisme) har også været i rivende udvikling de seneste årtier, og inden COVID19-nedlukningen udgjorde den maritime turisme tæt på en fjerdedel af den samlede hav-økonomi og var forventet til at overtage førstepladsen fra olie og gas i 2030. Selvom det kapitalstærke fiskeri omsætter for milliarder på globalt plan hvert år, så udgør fiskeriet en forsvindende lille del af den samlede hav-økonomi. Shipping, olie og gas samt turisme udgør derimod samlet set langt størstedelen af hav-økonomien (2), og står for en betydelig del af det globale CO2-udslip. Fredning af havet eller ej ændrer ikke på dette faktum og bidrager ikke i sig selv til at reducere CO2-udslip.

Politiske magtstrukturer og MPA-dagsordenen

I 2004 vedtog FN's generalforsamling en ny ikke-bindende aftale for at fremme privatsektorens engagement i FN's bæredygtighedsdagsorden. Aftalen gav liv til Global Compact, en privatsektor-sammenlutning, der i dag repræsenterer omkring 13.000 virksomheder, og den har bidraget betydeligt til en ny regeringsform kaldet 'multistakeholderism'. Her er princippet at alle interessenter (stakeholders) skal høres og inddrages i beslutningsprocesserne, selvom det i sidste instans er FN's medlemslande der har beslutningsmandatet. I praksis betyder det, at de aktører som har økonomiske og menneskelige ressourcer til at engagere sig i de politiske processer, er dem der får den største indflydelse på udfaldet. Internationale miljøorganisationer med betydelig støtte fra privatsektoren samt en lang række virksomheder med interesse i havområdet hører blandt de, der har mest indflydelse. Andre, som for eksempel småfiskerbevægelser, der kæmper for menneske-

rettigheder (rights holders) og repræsenterer mange millioner mennesker fra verdens kystsamfund, har ikke lige muligheder for at deltage og dermed gøre indflydelse på udfaldet.

Set i lyset af de store økonomiske interesser i naturfredning, såsom MPAs som lånegarantier og finansiering af havet, turistindustrien, og carbon kreditter (CO2 offsetting), er det ikke en overraskelse, at en lang række FN-medlemslande bakker op om MPA-dagsordenen. For mange lande i det globale syd, handler det også om adgang til udviklingsmidlerne, der i stigende grad bindes op på FN's mange målsætninger og herunder naturfredning.

For kystfiskerne er der derimod mere på spil. De to verdensomspændende små-fiskerbevægelser har i flere omgange rejst grundlæggende kritik af MPA-dagsordenen og sidestillet MPAs med Ocean Grabbing (3), fordi implementeringen af fredede områder resulterer i ekspropriering af små-fiskere. I deres pressemeddelelse om FN's bæredygtigheds-mål i forbindelse med FN's første konference om 'livet i havet' i 2017, påpegede fiskerbevægelserne, at naturfredning i stigende grad er karakteriseret ved øget protektionisme, autoritære tiltag og håndhævet ved brug af voldelig undertrykkelse. Derimod ser fiskerne deres fortsatte virke og kultur som nøglen til at værne om og leve i sameksistens med naturen (4).

I en tid hvor kriserne er af historisk karakter, hvor klimaet og miljøet skriger på fundamentale ændringer af vores måde at udnytte naturen på, og hvor det kapitalistiske system holdes i live af statslige hjælpepakker af en hidtil uset størrelse, er spørgsmålet om, hvem der ejer havet, og hvem der skal bestemme, endnu mere centralt. Ifølge småfiskerne og en lang række andre bevægelser, skal løsningen på kriserne findes i nogle grundlæggende suverænitets-principper, hvor ejerskabet til naturen, ressourcerne, og mad-værdikæderne ligger lokalt og bygger på solidaritet og fællesskab. Derimod peger en lang række af de tidligere nævnte interessenter på mere finansiering af naturfredning, mere kystturisme, og en målsætning om at 30% af havet skal henlægges som MPAs. I skrivende stund står sidstnævnte interessenter stærkest i kampen om havet og kursen for naturfredning, men, som under tidligere kriser, er der i dag en unik mulighed for at fremme de folkelige kræfter og ændre på magtbalancerne. Udfaldet afhænger også af din stillingtagen og engagement i den politiske kamp.

Kilder og noter:

1. I den Marxistiske udlægning af kapitalens sammensætning, består produktionsmidlerne primært af maskiner (for eksempel fragtskibe, trawlere og krane) og bygninger (for eksempel shipping terminaler eller boreplatforme). Det er i disse produktionsmidler kapitalen er akkumuleret igennem mere end 200 år.
2. OECD. (2016). The Ocean Economy in 2030. Paris: OECD Publishing. Available at: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264251724-en>
3. WFFP (2016). Blue Carbon: Ocean Grabbing in disguise? http://worldfishers.org/wp-content/uploads/2016/06/Blue_Carbon_June_2016.pdf
4. WFFP (2017). Statement on the SDGs and the UN's Ocean Conference. https://worldfishers.org/wp-content/uploads/2017/06/WFF.WFFP_statement.NYOC_June_.2017.pdf

Artiklen er skrevet af:

Carsten Pedersen
Arbejder for Trans-
national Institute og har
arbejdet med småfiskerbe-
vægelser i 20 år.

OPGAVE: VERDENS FISKERI

I denne opgave skal I arbejde med fiskeri i verden og se på, hvordan fremtiden ser ud for verdens fiskeri.

De 20 største fiskerinationer i verden

	Fangst i 1.000 tons		Fangst i 1.000 tons
1. Kina	17.800	11. Filippinerne	2.027
2. Indonesien	6.584	12. Chile	1.829
3. Inden	5.082	13. Bangladesh	1.674
4. USA	4.931	14. Malaysia	1.584
5. Rusland	4.773	15. Thailand	1.530
6. Peru	3.811	16. Mexico	1.524
7. Japan	3.275	17. Marokko	1.454
8. Vietnam	2.785	18. Sydkorea	1.396
9. Norge	2.203	19. Island	1.085
10. Myanmar	2.072	20. Spanien	915

Kilde: Food and Agriculture Organization.

1. Indtegn mindst 10 af de 20 største fiskerinationer på kortet.
2. I hvilke af de indtegnede lande er fiskebestandene overfiskede og i hvilke er fiskebestandene stabile?

3. Hvilke muligheder ser du for at skaffe fisk nok i fremtiden?

KRIG OG MEDMENNESKELIGHED

Af: Sacha Mortensen, Røde Kors

'Krig og Medmenneskelighed' er et nyt digitalt undervisningsmateriale fra Røde Kors og Undervisningsforlaget Alinea, der vil gøre krig og krigens regler virkelighedsnært og relevant for danske skoleelever.

"Pludselig lød en høj eksplosion, og jeg så min far udenfor. En bombe under en bil var detoneret, og han var ramt", fortæller 16-årige Alaa i Røde Kors' nye undervisningsmateriale 'Krig og Medmenneskelighed'. Alaa flygtede med sin onkel fra krigen i Syrien til Danmark, da konflikten i hjemlandet blussede op. Han fortæller om den dramatiske flugt, og hans kamp for at genforene hans familie. Vi hører dagligt om krig og konflikter i medierne, og selvom krig er skræmmende og til tider uforståeligt, så er det en del af vores fælles historie. Målet er at gøre et abstrakt emne som krig og krigens regler virkelighedsnært, og give eleverne værktøjer til at diskutere krig og konflikt samt konsekvenserne heraf.

Krig og medmenneskelighed på skoleskemaet

Krige og væbnede konflikter er en del af hverdagen for millioner af mennesker verden over. Undervisningsmaterialet tager eleverne i hånden, og gør dem klogere på krig som fænomen. Det er målrettet 7.-9.

klasse og understøtter den almindelige undervisning med praktiske cases om krig og krigens regler, som vil give anledning til at drøfte svære problemstillinger i klassen. Det er også muligt at kombinere undervisningen med et besøg fra en Røde Kors foredragsholder til at tale om 'krigens regler' og give førstehandsberetninger om Røde Kors' arbejde i verdens brændpunkter.

Tværfaglig læring

Krig og medmenneskelighed er opbygget af et grundforløb og fire ekstra forløb til fagene dansk, billedkunst, historie og samfundsfag. I materialet er der mange forskellige øvelser, der lægger op til at eleverne reflekterer og diskuterer krig og konflikt, medmenneskelighed og nødhjælp enten enkeltvis eller i grupper. Øvelserne går blandt andet ud på at definere begrebet krig, analysere film og billeder, relatere en films indhold til en velkendt historie eller situation og tale om Røde Kors' arbejde. Derudover

Foto: Lene Vendelbo

Foto: Lene Vendelbo

opnår eleverne kendskab til Genève-konventionerne og skal definere, hvilke regler de finder vigtigst for at mindske menneskelig lidelse.

Krigens områder

Krig, krigens regler og de følgevirkninger børn og voksne kan opleve er et barskt emne. 16-årige Alaa fortæller om, hvordan krigen, flugten, usikkerheden og savnet af hans familie blev for meget for ham og resulterede i stress. "Jeg var ikke i skole i fire måneder, og jeg sov ikke om natten. Når jeg endelig faldt i søvn, var klokken 6-7 om morgenen, og så drømte jeg om bomber og mennesker, der blev skudt.", fortæller Alaa. Undervisningsmaterialet vil lære danske elever om følgevirkningerne ved krig, kampen om asyl og genforening med familier samt flygtninges oplevelser i krigshærgede Syrien. Alaas historie giver i forhold til geografi anledning til, at eleverne kan sammenligne og beskrive de forskelle i lande og regioner, der er forskellige steder på jorden. Eleverne får dermed også kendskab til stednavne for verdens brændpunkter og bliver klædt på til at forstå krig og krigens følgevirkninger.

Fakta

- Krig og medmenneskelighed er blevet til i et samarbejde mellem Røde Kors og undervisningsmaterialet Alinea og vil drage fordel af alle de muligheder, der er i Alineas digitale undervisningsplatform NEXT.
- Krig og medmenneskelighed er et digitalt undervisningsmateriale og lever op til Fælles Mål inden for dansk, samfundsfag, historie og billedkunst.
- Undervisningsmaterialet består af:
- Et gennemført digitalt undervisningsmateriale med fem forskellige undervisningsforløb
- Grundig lærervejledning til hvert undervisningsforløb
- Fakta, billeder, film, interviews, faglige artikler, podcast og tests
- Book en Røde Kors-foredragsholder på www.rodekors.dk/foredragsholder. Det er gratis
- Undervisningsmaterialet er gratis og er tilgængeligt via Uni-login på: www.rodekors.dk/skole/krig-og-medmenneskelighed

Fig. 1. Få dage efter plantedagen var motivationen til stede, da små spirer fra solsikken tittede frem.

Artikelserie om motivation til naturfag 4(4)

NATUREN IND I SKOLENS FAG

Af: Mette Starch Truelsen

- Om motivation til naturfag gennem en tværfaglig tilgang i et planteprojekt

Tilgangen til undervisningen i naturfag har ændret sig gennem de sidste årtier. Fokus er gået fra konkrete undervisningsmål i fagene til fokus på elevernes læring og naturfaglige kompetencer. Udviklingen inden for naturfag peger desuden i retning af et større samspil mellem fagene, som bl.a. kommer til udtryk i de nye fælles mål, den fælles naturfagsprøve og de fællesfaglige fokusområder. Tilgangen skærper kravet til elevernes evne til at finde geografien i naturfaglige emner. Artiklen viser, hvordan indskolingselever med en tværfaglig tilgang i et planteprojekt har arbejdet med geografiske vinkler, trivsel, forældreinvolvering og skabt motivation til naturfag.

Hvor i alverden blev geografien af?

Det er netop det spørgsmål, som blev stillet på workshoppen af samme navn på Big Bang naturfagsfestival den 3. april 2019. For når eleverne går til den fælles naturfagsprøve, så kan de nogle gange have svært ved at se geografien i de fællesfaglige fokusområder, der skal eksamineres i. På workshoppen var oplægget derfor at formulere geografiske arbejds spørgsmål inden for udvalgte fællesfaglige fokusområder.

Den tværfaglige tilgang til en problemstilling, er ofte der, hvor geografifaget viser sin styrke, fordi det binder fagene sammen og sætter i perspektiv. De allerfleste problemstillinger vil således kunne analyseres med geografiske arbejds spørgsmål. Geografien vil nemlig altid være at finde der, hvor fænomener får en rumlig udbredelse eller hvor der sættes fokus på elevernes forståelse for menneskets samspil med naturen. Desuden kan de geografiske begreber og metoder inddrages til at analysere og perspektivere problemstillingen. Geografien ligger dog ikke altid lige for i arbejdet med de fælles faglige fokusområder. At finde den, er en disciplin, som eleverne kan træne gennem deres skoletid – også i de små klasser.

Elevernes første møde med geografiske vinkler er i faget natur/teknologi. Fagets formål er bl.a. at udvikle elevernes interesse for naturfaglige kompetencer som grundlag for det videre arbejde med fagene biologi, fysik, kemi og geografi. Så det er også her, at det er muligt at præsentere dem for måder at stille geografiske spørgsmål til naturfaglige emner på. Det er min påstand, at nysgerrigheden for geografi kan tændes tidligt ved at stille eleverne ganske simple spørgsmål ud fra en geografisk vinkel til de naturvidenskabelige emner, der arbejdes med. Det handler nemlig om at anvise eleverne muligheder for at arbejde med geografifagets genstandsfelt og metode samt anvise sammenhængen mellem fagene.

Med biologi som afsæt

Biologi er ofte en nem tilgang til at fange elevernes

opmærksomhed i de små klasser. Derfor er det oplagt at tage udgangspunkt i biologiens forunderlige verden, når der skal motiveres til naturfag.

På Borupgårdskolen i Snekkersten arbejdede vi derfor i 2. og 3. klasse med et planteprojekt, som i sit udgangspunkt var meget biologisk med fokus på planters livscyklus og livsbetingelser. Som projektet udviklede sig i klasseteamet blev planterne inddraget i flere fag end natur/teknologi. De grønne planter i klassens nærmiljø skabte således en nysgerrighed og motivation hos både elever og personale, som løbende udviklede undervisningen og bredte projektet ud.

De nye fælles mål bygger på et tankesæt omkring mål for elevernes læring og de er ikke som tidligere styret af konkrete undervisningsmål i fagene. Eleverne skal udvikle naturvidenskabelige kompetencer, som de kan anvende i deres fremtidige uddannelse og arbejdsliv. På Borupgårdskolen har vi desuden fokus på at udvikle elevernes innovative kompetencer; det at være nysgerrig, at turde prøve, at øve sig og til sidst at mestre. Vi vil også gerne involvere forældrene. De friere rammer i målstyringen giver i højere grad personalet mulighed for at tilpasse undervisningen løbende og inddrage ideer fra forældrene og hinanden på tværs af fagene, som vi har oplevet i dette planteprojekt. I det følgende beskrives planteprojektet, herunder hvordan der er blevet arbejdet med geografiske vinkler, tværfaglighed, forældreinvolvering og trivsel samt skabt motivation til naturfag.

Planteprojekt gennem 1,5 år

Planteprojektet forløb over en periode, hvor klassen boede i det samme lokale og havde samme klasse-team. Fra klasselokalet havde eleverne adgang til en lukket gårdhave, hvor planterne kunne stå i fred uden for skoletiden. Det betød, at klassen kunne indrette sin egen lille skolehave lige udenfor døren, så de kunne passe planterne og følge deres udvikling dag for dag. Projektet startede på initiativ fra mig som forælder, som tilbød at medbringe gratis

Fig. 2. Havefest med fælles aktiviteter for børn og voksne omkring planterne. Her gives de brugte krukker fra forældrenes haver et personligt præg med stenmaling.

planter og krukker til gårdhaven og ideen blev modtaget positivt af klasseteamet. Projektet udviklede sig hen ad vejen og endte med at forløbe over 1,5 år fra marts 2018 til juni 2019.

Opstart af projektet på tværs af fagene

I marts 2018 såede klasseteamet sammen med eleverne 5 forskellige slags frø hjemme fra elevernes haver (Solsikke, Tagetes, Akeleje, Stokrose og Ærter). Plantedagen blev afholdt af klasseteamet som et forløb hen over fagene natur/teknologi, dansk og understøttende undervisning. Frøene blev plantet i små drivhuse, som blev sat i klassen med angivelse af hver plantes navn. Få dage senere var solsikkerne begyndt at spire, hvilket skabte stor motivation hos eleverne til at følge planterne dagligt. Hver bordgruppe havde sit eget drivhus, hvilket gav eleverne et ejerskab til deres planter. Der opstod konkurrence om, hvilke planter der voksede hurtigst. (Fig. 1).

Eleverne kunne den næste måneds tid følge "deres planter" spire og vokse og de hjalp med at vande. Da planterne havde fået to sæt blade, blev de omplantet i natur/teknologi. Her kiggede klassen også på rødderne og snakkede om at planterne var meget forskellige. Da frosten var væk, blev planterne sat ud i krukker i den lukkede gårdhave foran klassen. Eleverne var med til at vande og kunne følge deres vækst frem til sommerferien. Personalet omkring klassen inddrog planterne på forskellig måde i undervisningen. Dette gennemgås overordnet nedenfor. Planterne kom med forældre og personale hjem hen over sommeren.

Trivselsarbejde og præsentation

I august 2018 arrangerede klasseteamet sammen med kontaktfarældrene en havefest, hvor forældrene kunne opleve og udvikle planteprojektet. Elever og forældre lagde forårsløg og plantede sommerblomster i krukkerne, som prydede gårdhaven langt hen på efteråret. Krukkerne blev også kreativt dekoreret med stenmaling. (Fig. 2).

Ved havefesten lavede elever og forældre sammen med klassepædagogen også frugtdyr af forskellige indkøbte frugter. Eleverne præsenterede frugtdyrene for forældrene. Her kom geografien ind, da eleverne ved præsentationen blev bedt om at fortælle, hvilke af frugterne, der vokser i Danmark (fx æbler, pærer, kirsebær og jordbær). Vi talte også om, at saftevandet kom fra hjemmehørende arter, nemlig jordbær og hyldeblomst.

Havefesten havde fokus på aktiviteter, hvor alle kunne være med, blandet med elementer af faglighed og præsentation af planteprojektet. Det var dog

frem for alt en fornøjelig eftermiddag fuld af kreativitet, leg, fællesspisning og en snak på tværs mellem elever, forældre og personale.

Plantedag med en geografisk vinkel

I marts 2019 afholdt klassen endnu en plantedag denne gang i natur/teknologi med min deltagelse som forælder. Jeg medbragte 4 forskellige slags planter, som eleverne kiggede på. (Fig. 3). Eleverne blev præsenteret for en plante ad gangen i bordgrupperne. Der blev raslet, pustet og studeret, da planterne blev lagt ud på bordene til undersøgelse. Eleverne skulle gætte på, hvilken strategi de forskellige planter havde for at formere sig (stiklinger, frø der flyver, frø der falder og rodsud). Der blev snakket om hvilken betydning formeringsstrategien havde for plantens geografiske udbredelse. Blev planten hvor den var, eller kunne den komme langt væk?

Den første plante var vedbend. Da jeg stillede spørgsmålet: "Hvordan tror I, at denne plante formerer sig?", svarede en af eleverne straks: "Den kan kravle op ad huse!" "Ja, det er nemlig rigtigt - og hvordan gør den så det?" Og så måtte der lige studeres lidt ekstra for at finde de små rødder, der kunne gribe fast i murværk. Der var stor energi blandt eleverne og vi trænede undersøgelses-kompetencen og det at turde prøve at gætte.

Samme dag såede vi igen frø i de små drivhuse, hvor vi bl.a. tog frø fra de Tagetes, som eleverne selv havde sået året før og set blomstre. (Fig. 4 og 5). Derved oplevede eleverne en plantes livscyklus fra frø til plante, der blomstrede og satte frø igen. Planternes livscyklus oplevede eleverne igen, da de hen over foråret gættede på, hvilke forårsblomster, der kom fra de løg, som de havde lagt i krukkerne ved havefesten i august.

På den anden plantedag var det tydeligt, at elevernes kompetencer havde udviklet sig. De vidste præcis, hvad de skulle gøre og behøvede stort set ingen instruktion. Der blev også ryddet op og gjort rent i klasselokalet, hvilket understreger deres motivation.

Arbejdet med planterne i fagene

I natur/teknologi såede eleverne frø i bordgrupperne på den fælles plantedag med klasseteamet. De målte løbende planternes højde og beskrev plantens udvikling (antal blade). Da planterne havde en vis størrelse, blev de omplantet til større potter. Eleverne undersøgte i den forbindelse planternes opbygning og så på de forskellige rødder og blade. Eleverne talte også om planternes geografiske udbredelse på plantedagen. Der blev lagt kartofler, som voksede sig store og formerede sig til en fin lille høst

Fig. 3. Der blev pustet, raslet og studeret, da eleverne skulle gætte på planternes formeringsstrategi i natur/ teknologi.

i juni måned. Eleverne skrev desuden en historie, hvor ordene "kartoffel, vand og jord" skulle indgå. En tværfaglig opgave med både læring i natur/teknologi og dansk.

I dansk såede eleverne frø i bordgrupperne på den fælles plantedag med klasseteamet. De skrev sedler med planternes navne til drivhusene og talte om begreber som økologi, grundvand og pesticider. Senere var et forløb om billeders komposition, som blev fulgt op i understøttende undervisning med naturfotografering. Mens planteprojektet kørte, havde eleverne desuden en turdag til det lokale landbrugs-museum. Her skulle de så blomsterfrø, muge ud og klargøre til plantning af gulerødder. Klasselæreren tog også eleverne med på naturcentret til et forløb om vand. Lige inden sommerferien, hvor eleverne skulle fraflytte lokalet, blev planterne flyttet til en anden gårdhave ved skolebiblioteket. Derved opstod ideen om at udvikle et samarbejde med biblioteket om litteratur og planter til næste skoleår.

I understøttende undervisning såede eleverne frø i bordgrupperne på den fælles plantedag med klasseteamet. Klubpædagogen udnyttede senere elevernes interesse for planter og deres nye frihed

til at bruge mobiltelefoner i klubtiden til et projekt om naturfotografering. Eleverne gik til opgaven med stor ildhu og der kom en række flotte naturbilleder ud af det, som blev udstillet i klassen. (Fig. 6).

I billedkunst malede eleverne bl.a. solsikker, som de også havde sået og set vokse sig høje og sætte blomst. (Fig. 7). Konceptet med at bruge klassens egne planter i billedkunst er efterfølgende blevet udviklet yderligere, hvor eleverne skal tegne planterne i deres skolehave én gang på hver årstid.

I musik sang klassen sange om børns oplevelser i naturen: "Og det var en skærsommerdag" og "Bare tæ'r" blev også sunget som fællessang ved morgensamlinger. Tre af klassens elever optrådte med sangene ved sommerkoncerten for en fyldt teatersal akkompagneret af et tre mand stort orkester. På den måde blev klassens interesse for naturen delt med hele Borupgårdskolen.

*"Hopper ud i haven
det kilder i min tå
griner lidt i maven
af græssets lange strå"*

Kilde: "Bare Tæ'r". Superkræfter, 2014.

Fig. 4. Ved den anden plantedag tog eleverne frø fra de Tagetes, som de selv havde sået, vandet og set blomstre året før. Derved var plantens livscyklus gennemgået.

Planter tæt på skaber motivation

Når planteprojektet skabte motivation til naturfag, skyldtes det først om fremmest personalets åbne tilgang til at bringe planterne i spil i undervisningen, men også, at planterne blev bragt ind i klasselokalet. Planterne var objekt for undersøgelse i undervisningen og voksede i gårdhaven uden for klassen, hvor eleverne dagligt legede. Her er det væsentligt at tage planter med som blomstrer inden skolerne holder sommerferie, så eleverne kan opleve blomstringen.

Projektet indeholdt også et vigtigt element af forældreinvolvering, da det primært var os forældre, som tilså planterne i gårdhaven. Jeg fik ofte en lille morgensnak med eleverne om planterne. "Se nu blomstrer akelejen" osv. Planterne var således en naturlig del af elevernes daglige omgivelser – som en del af familien.

Planteprojektet indgik desuden i trivselsarbejdet. Det er ifølge sociolog Maria Ørskov Akselvoll væsentligt at gøre sig overvejelser om sociale arrangementer i klassen:

"...finde et passende niveau, hvor alle kan være med. Beslutte at arrangementer ikke må koste penge. Lade skolens lokale være rammen for sociale

sammenkomster. Og måske lade faglige begivenheder som for eksempel afslutningen på en temaugle eller udstilling af faglige produkter, være den naturlige anledning til efterfølgende socialt samvær."

Når vi arbejder med forældreinvolvering – specielt i et skoledistrikt med stor diversitet som vores – er det væsentligt at holde sig for øje, at trivselsarrangementer kan virke utilsigtet ekskluderende på nogle familier, hvis de fx kræver meget tid, særlige kompetencer eller indebærer store udgifter.

Projektets tilgang var derfor gratis planter og brugte krukker, som forældrene frivilligt medbragte. Derved kunne udgifterne fra klassekassen holdes nede og alle familier havde lige adgang til at deltage, da indkøb af planter ikke var en forudsætning. I projektet indgik undervejs en havefest, hvor aktiviteterne var baseret på et samarbejde mellem elever, personale og forældre, som stillede alle lige – uanset social eller økonomisk baggrund. Netop aktiviteter med udgangspunkt i børnene, gør det lettere at undgå et A og B hold i forældregruppen. Hver følger sit barn, som alle indgår i aktiviteterne på lige fod.

Værdigrundlaget i planteprojektet var at mindske betydningen af den sociale baggrund i forhold til

Fig. 5. I gårdhaven ud for klasselokalet blev eleverne inddelt i grupper og såede frø i de små drivhuse.

Fig. 6. Eleverne fik til opgave at fotografere naturen omkring skolen med deres mobiltelefon. Øvelsen lå i forlængelse af et forløb i dansk om billeders komposition. De flotte billeder blev udstillet i klassen. Elevfoto.

Fig. 7. Solsikken tegnet i billedkunst var inspireret af elevernes egne solsikker i gårdhaven. Elevtegning.

elevernes faglige resultater. Skolen har et elevgrundlag fra alle samfundsklasser og ikke alle elever bor med adgang til egen have. Projektet havde udover undervisning i fagene og en tværfaglig tilgang til planterne derfor også et dannelsesmæssigt sigte. Det gav nemlig alle elever mulighed for at opleve de små glæder ved at følge en plante spire og gro samt tage ansvar for en plantes livsbetingelser. Eleverne fik mulighed for at dyrke planter, selvom de ikke havde en have hjemme, i kraft af vores lille "skolehave". Motivationen i planteprojektet sås hos alle klassens børn – uanset om de havde have hjemme eller ej. Motivationen opstod i fællesskabet omkring planterne, den nysgerrige og kreative tilgang og personalets evne til at gribe ideen og bringe den i spil i undervisningen.

Efterskrift: Efter redaktionens afslutning har skolebestyrelsen besluttet at indføre en miljøpolitik, der bl.a. skal omhandle brugen af skolens uderum. Klassen har etableret en skolehave, som de skal følge udviklingen af hen over året ved registrering af planternes antal og størrelse på faktaark og ved tegning. Klubben har sat deres højbede i stand til større planteprojekter.

Fotos af forfatter, hvor ikke andet er angivet.

Kilder:

"Guide til fælles mål i naturfag", Christina Frausing Binau og Peter Norrild, 2015.

Workshop "Hvor i alverden blev geografien af?" på Big Bang festivalen den 3. april 2019.

Superkræfter. © 2014 Dansk Sang. Musiklærerforeningens forlag.

"Samspil mellem skole og hjem", Maria Ørskov Akselvoll, 2018.

www.skolerne-i-snekkersten.dk

Artiklen er skrevet af:

Mette Starch Truelsen
Forælder til elev i
indskolingen på Borup-
gårdskolen i Snekkersten
Cand. scient. i geograf
og historie

Navn: Mads Barbesgaard

Alder: 31

Uddannelse: Ph.d. i samfundsgeografi fra Lunds Universitet, MSc i geografi fra Københavns Universitet

Stilling: Underviser på samfundsgeografifinstituttet på Lunds Universitet

Fun Fact: Jeg er kæmpe Harry Potter-fan

[1. Hvorfor begyndte du at læse geografi?]

Det var faktisk takket være min geografilærer i gymnasiet, der underviste os i konsekvenserne af EU's landbrugspolitik for småbønder i det Globale Syd. Jeg blev derefter meget interesseret i spørgsmål om global ulighed, og da jeg vidste, at der var muligheder for at dykke ned i sådanne spørgsmål på geografiuddannelsen på Københavns Universitet, tænkte jeg, at det var et godt sted at starte for at lære mere. Det blev jeg heldigvis bekræftet i især som følge af undervisning og vejledning fra den gode Niels Fold.

[2. Hvad er geografi for dig?]

På trods af nu ni-års universitetsuddannelse i geografi, kan jeg stadig ikke finde ud af at svare på det her spørgsmål, så jeg falder tilbage på det, jeg lidt opgivende svarede til familiefester, da jeg læste på KU: vi lærer en masse om floder, hovedstæder og skyer.

[3. Hvem/hvad har været din største inspirationskilde ud i geografin?]

Jeg har været og er stadig dybt inspireret af de to geografer David Harvey og den afdøde Neil Smith. På hver deres måde var (i Smiths tilfælde, Harvey er stadig med os) de med til at revolutionere geografin som fag ved at videreudvikle på Marx' analyse af kapitalen med fokus på det rumlige. Oplevelsen af at læse og forstå dem (hvilket tog mange år) fik mig til at føle mig som Neo i hans afsluttende kampscene med agenterne i første Matrix-film, hvor han for alvor "ser", hvad The Matrix egentlig er. På samme måde synes jeg, at man ganske enkelt ser verden anderledes med Harvey og Smith i bagagen.

[4. Hvad ser du som det 'hotteste' geografi-emne i øjeblikket?]

Det må være at forstå mere om de sociale og miljømæssige konsekvenser af den såkaldte grønne omstilling. Hvor skal alle de ressourcer, der skal til for at bygge vindmøller, solpaneler, batterier i elbiler og så videre komme fra og hvordan? I denne udgave af Geografisk Orientering kan man læse om et af budene: gennem dybhavsminedrift. En grøn omstilling og uafhængighed fra fossile brændsler er selvsagt nødvendig, men hvor "grøn" er den nuværende omstilling vi har gang i egentlig?

[5. Hvordan bruger du/har du brugt geografiuddannelsen i dit arbejde?]

Som underviser i geografi gør jeg bare mit allerbedste for at give andre den "Neo"-oplevelse igennem geografin. Den oplevelse kan man jo få hver gang man prøver et nyt sæt "briller" til at anskue verden med. Det er jo så op til den studerende at beslutte, hvilket sæt giver den bedste forklaring på de rumlige forandringsprocesser, vi studerer. Som underviser, ganske vist en meget uerfaren en, anvender jeg vel så geografin ved at introducere de mange forskellige brillesæt, der eksisterer i vores fag.

Det Kongelige Danske Geografiske Selskab

Geografiens Talentpris

Geografiens Talentpris tildeles talentfulde geografer, der i det forgangne år har modtaget deres kandidat- eller Ph.d.-grad i geografi. Prisen uddeles til to nyudklækkede kandidater og to personer med nylig Ph.d.-grad, og ledsages af en pengepræmie på hhv. 5.000 kr. og 10.000 kr.

Alle kandidater med en afsluttet grad i kultur- eller naturgeografi fra en højere læreanstalt kan komme i betragtning til prisen – herunder Københavns Universitet, Roskilde Universitet og Aalborg Universitet. Prisen omfatter kun specialer og Ph.d.-afhandlinger som er forsvaret i perioden 1. dec., 2019 - 30. nov., 2020.

Prismodtagere forpligter sig til at give et foredrag til prisoverrækkelsen á ca. 15 minutters varighed, samt at skrive en kort artikel med henblik på publikation. Læs mere om dette i talenprisens fundats [ved at trykke her](#).

Hvordan indstilles jeg til prisen?

Indstilling til prisen sker ved at enten du, eller din vejleder indsender et kort abstrakt på dansk til KDGS's sekretariat. Dato for forsvar og resultat skal fremgå af indstillingen og ledsages af et relevant foto for projektet.

Send indstillingen senest d. 1 december 2020 til: rdgs@ign.ku.dk

Hvor og hvornår?

Prisoverrækkelsen foregår tirsdag d. 2 februar 2021, klokken 17:00, og afholdes i Auditorium B, Øster Voldgade 10, 1350 København K.

Formandens årsberetning

Dette år har stået i jubilæets tegn. Der har været udfoldet mange bestræbelser på at få sammensat et program, lavet aftaler med oplægsholdere og ikke mindst aftalt praktiske ting som lokaler og forplejning samt merchandise. En stor tak for dette arbejde skal lyde til Mette Starch Truelsen, Lise Rosenberg og Nikolaj Bunniss.

Også dette år har Styrelsen fortsat bestræbelserne på at reducere udgifterne til dens arbejde. Vi holder fortsat to virtuelle møder og tre fysiske møder. I det omfang det kan lade sig gøre benyttes forlagets lokaler på Anker Heegaards Gade i København, og ellers har styrelsesmedlemmer stillet hhv. sommerhus og fællesfaciliteter til rådighed. Tak til Nikolaj, Lise og Tove for det.

Som en del af en nyorganisering af Styrelsens arbejde er det besluttet at møder i forlagets bestyrelse ikke er sammenfaldende med styrelsesmøder, hvor de hidtil har ligget parallelt med øvrige udvalgs-møder. Der er fire styrelsesmedlemmer bundet til forlagsbestyrelsens arbejde, og det svækker arbejdet med styrelsens øvrige opgaver, når alle udvalgs-møder ligger samtidigt og Styrelsen består af 10 personer eller derunder. Det betyder også, at det enkelte styrelsesmedlem kan opleve større arbejdsbyrde og flere møder. Styrelsen har fortsat brug for at være orienteret om hvad der foregår i udvalgene, og derfor fastholdes naturligvis orienteringspunkter om udvalgsarbejdet på Styrelsens dagsordner.

En del af grundlaget for Styrelsens arbejde er vores digitale kommunikationsplatform. Gennem flere år har der været tilløb til at skifte First Class ud med et andet og mere tidssvarende system, og i efteråret 2019 faldt valget på Office 365 med Teams. Fordelen ved dette er, at det driftsmæssigt kan tilpasses styrelsens størrelse og behov. Med dette system har vi mail og konference, og systemet understøtter endvidere virtuelle møder. Desværre blev konverteringen noget dyrere end forventet, men vi kan se frem til lavere driftsudgifter end før.

Forbundets økonomi varetages af kassereren og i 2019 besluttedes det, at alt vedr. regnskab skulle

overgå til kassereren, herunder bilagshåndtering, bogføring og regnskab, med henblik på at reducere omkostningerne. Det viste sig at være for stor en mundfuld at gå i gang med som frivilligt arbejde, og i forsommeren 2019 indgik vi aftale med forlagets revisor om at overtage bogføring og regnskab så kassereren nu kun har bilagshåndteringen og sammen med sekretariatet betaling af regninger. Det vil sige, at vi er vendt tilbage til den tidligere måde at holde styr på foreningens økonomi på. Revisor leverer kvartalsregnskaber så Styrelsen har mulighed for løbende at have hånd i hanke med økonomien. Erik Sjerslev Rasmussen har med overgangen til det nye (gamle) system overtaget kassererposten, og skal have tak for det.

Forbundets økonomi hænger naturligvis nøje sammen med antallet af medlemmer af foreningen. I det forgangne år har vi set en fortsættelse af den samme tendens som tidligere år, nemlig et samlet set faldende medlemstal. Faldet skyldes at en del undervisningsinstitutioner ikke fornyer deres aftale, og den svage stigning i private medlemsskaber vi oplever, kan ikke opveje det andet. I styrelsen arbejder vi på et initiativ rettet mod læreruddannelsen, og ligesom sidste år skal der herfra lyde en opfordring til alle medlemmer om, at opfordre andre til et medlemskab af Geografforbundet. I den sammenhæng skal jeg ikke undlade at gøre opmærksom på, at Geografforbundets formål er, at formidle geografisk viden mellem alle undervisningsområder og fremme den almene geografioplysning. Et medlemskab handler således ikke blot om at holde en forening i live, men tjener et højere og bredere formål.

En af de fordele, der følger med et medlemskab er Geografisk Orientering, og det mener jeg vi kan være stolte af. Indholdsmæssigt med både bredde og dybde, et indbydende layout og nu også trykt på et mere miljøvenligt papir, der oven i købet forbedrer læseligheden. Tak til redaktøren, Andreas Egelund Christensen, og hele redaktionen.

Allerede i efteråret 2019 startede forberedelserne til Geografforbundets deltagelse i dette års Big Bang

konference. Denne begivenhed er en god mulighed for at vise hvem vi er og hvad vi kan, og kontakten til især undervisere i grundskolen er god. Vores stand og aktiviteter i forbindelse med den var planlagt af Henning Lehmann og Iben Dalgaard, og det var naturligvis en stor skuffelse, at alting måtte lukke ned umiddelbart før. Vi klør på igen til næste år.

Vi samarbejder fortsat med Danmarks Lærerforening gennem hvilken vi sammen med vores søsterorganisationer, Biologiforbundet og Danmarks Fysik- og Kemilærerforening, bidrager med høringssvar i forbindelse med ministerielle tiltag vedrørende folkeskolen. Senest et høringssvar om naturfagsprøverne i folkeskolen, hvor vi hilste velkommen at de digitale prøver udvikles i retning af bedre at kunne måle elevernes kompetenceniveau, mens svaret var mere kritisk over for den fælles naturfagsprøve, da formuleringerne ikke i tilstrækkelig grad tilgodeser og anerkender fagene ligeligt.

Projektet "SkoleGIS", som Geografforbundet i 2017 fik bevillig fra Undervisningsministeriets tips- og

lotto pulje til i samarbejde med Københavns Professionshøjskole og firmaet GeoInfo A/S, at udvikle er nu afsluttet, og resultatet kan ses på materialeplatformen.emu.dk . Konstruktionen med i samarbejde med faglige partnere at søge midler fra fonde til udvikling af materialer, didaktik, formidling mm. er en mulighed for Geografforbundet til at være med til at sætte en dagsorden for fremtidens geografi. Udfordringen med en sådan konstruktion er projekt- og økonomistyring, og indtil vi har en klar strategi og kapacitet til at håndtere sådanne projekter, må nye initiativer vente. Vi arbejder på sagen.

Til slut vil jeg benytte lejligheden til at sige en stor tak til styrelsen for engagement og konstruktivt samvær. Ligeledes skal forlaget have en stor tak for velvillig support og sparring for styrelsen – og ikke mindst for de gode undervisningsmidler.

*Med venlig hilsen Lars Bo Kinnerup,
Forperson for Geografforbundet*

Kursusudvalgets årsberetning

Et stempel i ø-passet – det er vigtigt!

Når vi selv skal sige det i kursusudvalget, så var sidste års ø-tur til Anholt en succes. 23 glade geografer accepterede de primitive forhold i campinghytterne til gengæld for en masse gode oplevelser.

Sådan en succes måtte vi også arrangere i 2020. Pensioneret gymnasielærer Anders Grosen har i mange år haft et sommerhus på Endelave, så det blev der den næste ø-tur skulle afholdes. Der blev booket overnatning, tilmeldingerne var i hus, og opholdet i Kærhuset skulle betales i begyndelsen af året.

Men så!!!! Nej det var ikke coronaen, men et færgeleje, der skulle renoveres på Endelave. Det betød, at kun en mindre færge sejlede til Endelave. Kun håndbagage var tilladt og ingen pladsbestilling. Med tanken om at stå på Endelave søndag eftermiddag, og ikke alle deltagere kunne komme ind på fastlandet, fik os til at udskyde ø-turen til 6.-9. maj 2021.

Årets geografweekend blev afholdt på Ærø, som

er langt fremme med bæredygtig energi. Der blev fokuseret på iværksættere, det flot renoverede herregårdsanlæg Søbygård, den nyligt indsatte el-færge Ellen, som sejler mellem Søby og Als, og en spændende vandretur på Voderup Klint med en naturvejleder.

Regionale arrangementer har været et besøg på rigsarkivet i Viborg, Søfartsmuseet i Helsingør og Troels Kløvedals skumsprøjt, et par byvandring i København og lige inden Danmark lukkede ned, besøgte vi Brorfelde Observatorium.

Så blev Danmark lukket godt og grundigt ned. Ingen regionale arrangementer og ingen studieture.

I efterårsferien 2019 rejste en gruppe til Dublin, hvor vi var på byvandring i den hyggelige gamle by og efter et par dage kørte vi til Belfast. Et meget spændende besøg i en delt by i det lidt skjulte, vægmalerier, porte, der lukkes om aftenen, en fuckfinger, da vi kom kørende gennem et protestantisk område i en bus med irske nummerplader. Også et

besøg i Londonderry – eller Derry – alt efter hvem, der taler.

I februar rejste en gruppe til Ecuador, som både bød på ophold i højderne, men også en sejltur på Amazonas og vandretur i regnskoven. Vi boede tre nætter på en bæredygtig lodge midt i regnskoven. Vi fløj en times tid over Andesbjergene til en by i det nordlige Amazonas. Herfra kørte vi i 2-3 timer gennem mindre byer og marker, et område, der tidligere var regnskov. Og der stoppes ikke her. Ecuador lever af: Rejer, roser, bananer, olie og turister.

Udvalgets planlagte påsketur til Armenien blev allerede i slutningen af marts flyttet til efterårsferien 2020. Men det har stadig lange udsigter med, at verden som helhed åbner. Derfor har kursusudvalget valgt at udskyde turen til begyndelsen af sommerferien 2021.

Men vi skal ikke opgive. Derfor tilbyder vi mange spændende rejser i 2021. Se skema.

Lise Rosenberg

Forperson for kursusudvalget

Støvlerne er parate til vandreturene i regnskoven i Amazonas. Foto: Lise Rosenberg

Studierejser 2021/ 2022

Udenlandske rejser arrangeres i samarbejde med Panorama Travel, som Bifrost Rejser er gået i samarbejde med. Geografforbundets kontakt vil stadig være Morten Svane.

Tidspunkt	Destination	Faglig leder	Turansvarlig
13.-27. februar, 2021	Argentina med tilkøb 3 dage ved Iguazu vandfaldene	Niels Lindvig	Lise Rosenberg
Påske 2021	Bahrain og Saudi Arabien	Ole Wøhlers	Lise Rosenberg
6.-9. maj, 2021	Endelave	Anders Grosen	Lise Rosenberg
Første uge af sommerferien 2021	Armenien og Nagorno Karabakh	Markus Bogish	Lise Rosenberg
19.-30. juli 2021	Island	Binni Thorvadsson	Nikolaj Bunniss
Uge 42 – 2021	Skotland og Orkney Øerne	Niels Lindvig	Myuran Bala
Påske 2022	Polen med et lidt udvidet program	Svend Gottschalk Rasmussen	Myuran Bala

Fagudvalgets årsberetning

Det afvigte års møder i geografforbundet har i væsentlig grad været præget af foreningens 50-års jubilæum og dermed fejringen heraf. Selv om vi nedsatte et jubilæumsudvalg, har det været hele styrelsen, der har været optaget af denne fejring. Som et led i fejringen af jubilæet, har Geografforbundets styrelse arbejdet med at forstå og beskrive, hvad geografi er. Det er overvejelser, vi jævnligt har gjort os i fagudvalget. Det er jo i virkeligheden rent fagudvalgsarbejde og man kan sige, at styrelsen i det seneste år har arbejdet med fagudvalgsstof.

Således vil oplæg og workshops på jubilæums-konferencen den 30/10 - 2020 blive spejlet og diskuteret i forhold til fire dimensioner, som vi i styrelsen mener er et godt bud på indbegrebet af geografi: Rumlighed – at afdække mønstre – at se og forstå sammenhænge – menneskers levevilkår.

Udover fagudvalgets faste skriveopgaver i GO numrene: klummen, Hvor er geografien? og vores blog på folkeskolen.dk har vi i denne periode bragt tre ud af fire artikler om motivation til naturfag, som har erstattet vores klummer i de numre, hvor de er blevet bragt. Artiklerne fortæller, hvordan man gennem den understøttende undervisning og inddragelse af forældrene kan give eleverne i de mindre klasser spændende og interessant naturfagsundervisning. De er bragt i GO 4 2019, GO 5 2019, GO 1 2020 med op til 11 sider per artikel. Den fjerde og sidste artikel bringes i dette nummer af GO. I anledning af vores jubilæum skrev vi i fagudvalget en længere artikel til vores jubilæumsnummer GO 2, hvor vi beskriver fagligheden i geografifaget gennem 50 år.

Vores møder med de øvrige faglige foreninger varetages af Nikolaj Bunniss og foregår i Danmarks Lærerforening. Vi har tidligere i fagudvalget haft jævnlige møder med de øvrige naturfag. Lige nu er det vores formand i Geografforbundet, der har påtaget sig den opgave.

Forud for Big Bang 2020 havde vi i år brugt temmelig meget tid til etablering af en større stand, der på flere måder ville byde på konkurrencer, workshop, uddeling af bøger fra forlaget samt både nye og gamle GO numre m.m. Desværre var det jo spildte kræfter som alle ved.

Hvor i alverden er geografien? Det var overskriften på en naturfaglig workshop arrangeret af ASTRA

på Big Bang i Odense sidste år. Her henviste man til fagets status i den fællesfaglige naturfagsprøve. ASTRA er således opmærksom på, at elever og undervisere ofte har svært ved at se geografien i de fællesfaglige projekter. Det er derfor vigtigt, at ASTRA vil slå et slag for den geograffaglige kreativitet og for at lade faget spille en større rolle i det fællesfaglige arbejde.

Ovenstående er et af geografifagets aktuelle problemer, et andet er det altoverskyggende problem, der frustrerer lærerne ude på skolerne: Hvordan skal man nogensinde nå at lære sine elever alt det, som geografifaget indeholder?

FNs 17 Verdensmål var et hovedtema på sidste års Folkemøde i Allinge på Bornholm, og klimadebatten er et godt eksempel på, hvor geografi kan spille en central rolle i forhold til de globale udfordringer, som er beskrevet i FNs 17 Verdensmål. Fagudvalget vil meget anbefale, at eleverne arbejder med Verdensmål, som et meget relevant naturfagsemne.

Ved den seneste justering af skolereformen fik historie og billedkunst tildelt flere timer fra 2020. Vi mener bestemt at kunne argumentere for, at geografi er et fag, der konstant er i tidsnød, hvis lærerne skal nå blot en del af alt det, som faget indeholder for slet ikke at tale om muligheden for feltgeografi.

I fagudvalget overvejer vi jævnligt: Hvor er geografien på vej hen? Ligesom vi stadigt forsøger at forklare, hvad man forstår ved faget geografi. Vi har som sagt især i dette jubilæumsår alle været optaget af at give et bud på, hvad vi i Geografforbundet mener geografi er: nemlig rumlighed – at afdække mønstre – at se og forstå sammenhænge – menneskers levevilkår.

I oktober 2019 var undertegnede atter dommer i DLF's bedste bachelor- og pæd. diplom projekter. Vi fandt faktisk en vinder i naturfagsgruppen nemlig en, der havde skrevet et projekt om brug af modeller i undervisningen. Modellering er et af de fire kompetenceområder, som eleverne skal bedømmes på i den fællesfaglige naturfagsprøve.

*Henning Lehmann
Forperson for fagudvalget*

GO Forlags årsberetning

Digitaliseringens tidsalder har ramt os. Vi er i den i heldige situation, at vi har formået at investere meget betydelige midler/ressourcer administrativt, digitale læringsportaler og udadtil på GO Forlagets hjemmeside. Hjemmesiden indeholder alle de funktioner, som man kan forvente af et forlag, som er oppe på tåspidserne digitalt, herunder at lærerne selv kan oprette prøveabonnementer og med nyhedsbreve, som er tilpasset lærernes præferencer og undervisningssituation.

Havde vi ikke investeret så kraftigt, havde fremtiden uden tvivl set meget dårlig ud – ikke mindst i disse Corona tider. Siden samfundet blev lukket ned den 11. marts, har bogsalget været meget dårligt.

Undervisningsministeriet har i denne Corona tid gennem STIL = Styrelsen for IT og Læring stilet støttekroner til rådighed for digitale tilgange for alle landets lærere i grundskole og i gymnasiet. GO Forlag har modtaget nogle af disse støttekroner mod til gengæld at stille et udsnit af digitale læremidler til gratis rådighed. På den måde har vi kunnet holde skindet på næsen.

GO Forlag har her i Coronatiden stået til rådighed over for lærernes fjernundervisning, hvilket har været en utrolig stor succes i denne for lærernes så vanskelige situation. Alt dette har givet enormt mange henvendelser og et tæt samarbejde med lærerne.

Gennem SKI (Statens og Kommunernes Indkøbscentral) har nogle kommuner lagt deres indkøb af digitale læremidler i udbud. Her har GO Forlag en mulighed for at komme i betragtning, hvis kommunen lægger udbuddet an på indkøb fag for fag. Almindeligvis oplever vi, at kommunerne typisk henvender sig til de tre store forlag, som mellemstort forlag er vi nødt til selv at henvende os til kommunerne i håb om at komme i betragtning.

Her høster GO Forlag gode oplevelser, idet forlaget har en meget høj kvalitet inden for sine undervisningsmidler, hvilket mange kommuner, private skoler og lærere har fået øjnene op for.

Når jeg bevæger mig rundt på bogmesser, Big Bang m.m. undrer det mig at se mange små forlag, interesseorganisationer etc. udbyde undervisningsmidler. Oftest er det meget specifikke tilbud om undervisning. For forlagenes vedkommende niche-områder og for de andre netop deres område.

Jeg kan forstå, at for en del små undervisningsforlag sker finansiering delvis gennem fondsmidler. Oplevelsesinstitutioner finder midlerne til undervisningstilbud gennem deres budgetter. Alt dette er i og for sig udmærket.

Men når Professionshøjskoler udgiver lærermaterialer, er det en fejltagelse.

Et eksempel er Københavns Professionshøjskole som søger om midler hos Undervisningsministeriet til "Udvikling af SkoleGIS til geografiundervisningen i folkeskolen", så forekommer det mig utrolig misforstået, at en institution giver sig af med noget sådant.

I det nævnte eksempel blev der bevilget 525.000 kr. af UVM til dette udviklingsprojekt, desværre gennem Geografforbundet. Et sådant projekt skal jo markedsføres for at have gennemslagskraft. Hvor findes ressourcerne til dette? De findes næppe. Det er overladt til de lærerstuderende at reklamere og bruge dette. Det er næppe pengene værd, men bevarer Københavns professionshøjskole har erhvervet penge til et for mig at se unyttigt projekt.

Man burde have benyttet sig af eksisterende forlag, der har salgskanalerne.

Afslutningsvis vil jeg udtrykke stor fortrosthed til fremtiden for GO Forlag ikke mindst takket være GO forlags forfattere, bestyrelse og ansatte med direktør, Tove Jørgensen i spidsen.

NB. Dette bliver min sidste beretning, idet jeg har besluttet mig for at gå på pension og udtræde af Geografforbundet og dermed GO Forlagets bestyrelse. Jeg mener, at dåbsattesten anbefaler det. Det har været spændene, interessante og dejlige oplevelser gennem de 23 år, jeg har været med i ledelsen af Geografforbundet og en del af årene i GO Forlag.

*Erik Sjerslev Rasmussen
Forperson for forlagsbestyrelsen*

Redaktørens årsberetning

Det er jubilæumsår. Geografforbundet fylder 50 år. Og vi har masser at fejre både i Geografforbundet og i redaktionen.

Nye samarbejder: i starten af 2020 indgik vi i et nyt samarbejde med trykkeriet Narayana Press. Vi har i redaktionen længe overvejet om vi skulle prøve noget nyt. Og valget var egentlig ikke så svært, da Narayana Press også trykker for GO Forlag, og kunne tilbyde rigtig god service med spændende muligheder til en fornuftig pris. Med jubilæumsnummeret GO2-20 udkom vi således med et blad i en ny mere stofflig og bæredygtig papirtype – væk fra det glittede papir. Desuden udkommer bladet nu i en marginal smallere version. Vi er i redaktionen rigtig glade for resultatet, og vi håber, at det nye blad vil blive taget godt i mod.

Vi har også styrket samarbejdet mellem Geografforbundet, Geografisk Orientering og Geografisk Selskab. Det har vi blandt andet gennem et fælles fodslag for den store jubilæumskonference, der afholdes til oktober, 2020. Og endelig har Geografisk Selskab stiftet en ny talentpris, Geografiens Talenter, hvor prismodtagerne forpligter sig til at skrive en artikel til enten Geografisk Tidsskrift eller Geografisk Orientering. På sigt håber vi derfor at kunne publicere flere interessante artikler i GO skrevet af fremtidens geografer med fokus på den nyeste forskning.

Redaktionen: Der har ikke været nogen udskiftninger i redaktionen i det forgangne år. Redaktionen består således stadig af femten aktive geografer, der dækker bredt over forskellige fagområder inden for geografien. Vi dækker også bredt i forhold til vores daglige virke og bosted. Jeg er dybt taknemmelig over, at redaktionen består, og vedholdende arbejder videre med at tilrettelægge aktuelle temaer. Stor tak til hele holdet.

Redaktionens fire redaktionsmøder blev afholdt i september, januar, marts og maj. Vores årlige møde med styrelsen blev på grund af Covid-19 situationen lavet til et online-møde, hvor kun undertegnede deltog. Desuden deltog redaktionen med fire repræsentanter på årets geografweekend på Ærø.

Endelig har redaktionen for egen regning været på inspirationstur til Oslo. Vi har sjældent tid på redaktionsmøderne til at tænke helt ud af boksen, og give os hen med skøre ideer og visioner. På

oslofærgen var der fagligt oplæg både ud og hjem, med mindmaps og kreative øvelser. Og i Oslo var der forberedt en guidet tur rundt i de mest interessante kvarterer.

Årets temanumre: Siden sidste årsberetning har vi lavet følgende temanumre: GO4-19: Teknologien ændrer geografien; GO5-19: Byer i bevægelse; GO1-20: Plastik; GO2-20: Geografi for fremtiden – jubilæumsnummer som oplæg til Geografforbundets jubilæumskonference i oktober 2020. Og i skrivende stund er vi ved at lægge sidste hånd på GO3 (dette nummer) med et tema omkring Hvem ejer havet?. Husk, at det som altid er muligt at læse Geografisk Orientering elektronisk på nettet. Bladet kan findes på Geografforbundets hjemmeside.

Anmeldelser: Vores anmelderredaktør, Morten Has-selbalch, står stadig for omtale af nye bøger og andet undervisningsmateriale. En stor tak til det aktive anmelderkorps.

Annoncer: I det forgangne år har vi haft GO Forlag som fast annoncør af bagsiden. Desuden har vi lavet en aftale med Gyldendal om annonceplads for hele 2020.

Tak: til slut skal naturligvis rettes en tak til vores samarbejdspartnere i året 2019-2020. BB Offset stod for tryk af bladet til og med GO1-20. Herefter overtog, som nævnt tidligere, Narayana Press for trykningen. Post Nord varetager stadig omdeling af bladet. Og vores grafiker, Orla Hjort, leverer fortsat layout af bladet. GO Forlag er som altid en god sparingspartner, og en stor tak skal rettes til Tove From Jørgensen, Mette Schiøtt og alle ansatte på forlaget for støtte over året. Også en stor tak til hele styrelsen ved Lars Bo Kinnerup som forperson. Endelig en tak til alle forpersoner for de forskellige udvalg og forfattere for deres bidrag over året.

Redaktionen har tilrettelagt nogle rigtig spændende temaer for resten af 2020 – og vi håber, at I vil tage godt i mod vores temavalg. På vegne af hele redaktionen.

Andreas Egelund Christensen
Ansvarshavende redaktør

Saudi-Arabien, Jeddah, Al Balad.
Foto: giuseppemaschi@me.com

BAHRAIN OG SAUDI ARABIEN PÅSKEN 2021

Det er ikke mere end et år siden, at der blev åbnet for turister i Saudi Arabien, så hvorfor ikke arrange-re en studietur til Saudi Arabien og lige tage Bahrain med?

Vi flyver ud til Manama i Bahrain og hjem fra Jeddah i Saudi Arabien.

De to lande har fælles historie og tog også del i det samme olieeventyr. Havde Bahrain ikke tidligere været et britisk protektorat, ville det næsten med sikkerhed i dag også været en del af Saudi Arabien i dag. Den saudiske landsfader Abdulaziz Bin Saud, der samlede Saudi Arabien, stoppede nemlig først sin ekspansion, da hans nye land kun grænsede op til naboer, der var beskyttet af europæiske koloni-magter - Med undtagelse af Yemen, der på trods af sin mindre størrelse, næsten har en lige så stor befolkning som Saudi Arabien. Det forhindrede ham dog ikke i at prøve at erobre det alligevel.

Besøget i Bahrain handler bl.a. om olie og landets historie. Bahrain er en ø i Den persiske Bugt, og efter en overnatning kører vi over broen til Saudi Arabien.

Saudi Arabien har været næsten totalt lukket indtil for ganske nylig. Turistvisum eksisterede ganske enkelt ikke. Det var faktisk en skam, for Saudi Arabien er et fantastisk spændende land at besøge. Som hjemsted for islams helligste byer, indtager det naturligvis en unik plads i den arabiske verden. Derudover har det i et halvt århundrede været et centralt land og en magtfaktor både i regionen, men også på verdensplan.

Landet er hjemsted for nogle fantastiske landska-ber og seværdigheder, som de færreste har hørt om, såsom nabatæernes næststørste by, Madain Saleh. Her er kæmpegrave udhugget i sten i en palmefyldt dal, med helleristninger og flotte stenformationer. Her er gamle, bevarede arabiske byer, store som små,

Saudi-Arabien, Medina. Profeten Mohammeds moske.
Foto: Ayman zaid

Saudi-Arabien, Riyadh. Foto: Wajed Ramadan

Saudi-Arabien, Al Ula - Den gamle by. Foto: ID 51983331 © Brizardh | Dreamstime.com

Saudi-Arabien, Al Ula - Madain Saleh. Foto: Paul Fell

både i form af Jeddahs panelbeklædte højhuse og Ushaiqers hyggelige lerklinede landsby.

På mange måder er Saudi Arabien et paradoks. Den umådelige og pludselige rigdom har skabt et samfund, der både indeholder skyskrabere, tjene-stefolk og dyre biler og en konservativ, patriarkalsk, religiøs kultur, der stammer fra tiden som beduiner.

Landets historie, modsætninger og store internationale betydning gør det ekstremt interessant at besøge. Vi vil undervejs på turen tale med folk, der kan fortælle os om landets udvikling, forholdet til religion, historien om olien og meget mere. Og vi vil tale med helt almindelige mennesker, når vi tager på skole- og moske-besøg mm. Forhåbentlig kan vi forlade landet med et nuanceret billede af en befolkning, der nok lever under et af verdens mest konservative styre, men som også for manges tilfælde ønsker en større åbenhed overfor omverdenen.

Du finder et uddybende program for denne spændende rejse til Bahrain og Saudi Arabien på [www. Geografforbundet.dk](http://www.Geografforbundet.dk)

Faglig leder: Ole Wøhlrs, der gennem mere end 40 år har været ansat i Udenrigsministeriet, har været ambassadør i Saudi Arabien og flere andre lande i Mellemøsten og Sydamerika, praktiserende muslim og taler arabisk.

Turansvarlig: Lise Rosenberg, kursusudvalget, som har arrangeret mange ture for Geografforbundet. Kontakt Lise på: lr@geografforbundet.dk eller 2239 7777

Turen arrangeres med Morten Svane, direktør i Bifrost Rejser. Morten var i februar på en researchtur i Saudi Arabien.

SKOTLAND INKL. ORKNEYØERNE

Efterårsferien 2021

Skotland var et selvstændigt land, som blev tvunget i union med England og Wales for 300 år siden. I dag, mens Storbritannien selv er på vej ud af EU, gløder Skotlands trang til selvbestemmelse kraftigere end nogensinde. Det er et spændende tidspunkt at besøge Skotland rent politisk. Hertil kommer, at landet har en smuk natur og en gammel, nordisk historie.

Rejsen vil omfatte det skotske højland, nogle dage på Orkneyøerne samt den historiske by Edinburgh. Øernes historie går langt tilbage. Bopladsen Skara Brae går tilbage til 3100 F.Kr. Ring of Brodgar er en pendant til Stonehenge som stammer fra 2500 F.Kr. Orkneyøerne blev norske omkring år 875, da modstandere af Norges kong Harald Hårfager slog sig ned her. Det varede frem til 1468. Vi skal se de gamle fortidsminder samt byerne Stromness og Kirkwall, hvor man kan se den nordiske tilknytning. Vi skal også besøge et whiskeydestilleri og nogle af de store fuglefjeld.

På fastlandet skal vi se Inverness, det skotske højlands hovedstad og området, hvor englændernes udrensning af det skotske højland – The Highland Clearances er markeret. Den var grusom. Vi ser også højlandets bjerge og overnatning i en nationalpark.

Videre gennem Stirling, hvor nogle af de drabelig-

ste slag mellem Englændere og Skotter stod. Det var her, at Robert the Bruce slog Englands Kong Edward II i 1314. Det synger skotterne stadigvæk om.

Endelig er der Edinburgh, en af Europas mest fabelagtige byer. Et videncentrum hvorfra udsprang mange af de nyopdagelser, som englændere tog æren for. En vidunderligt smuk og dramatisk by, hvis historie, historier og anekdoter i sig selv kunne fylde en uges besøg.

Rejsen ledes af Niels Lindvig, der i mange år har arbejdet som journalist på De Britiske Øer. Gennem hans netværk vil gruppen få mulighed for at møde en række spændende kulturpersonligheder på rejsen.

Det fulde program, pris samt praktiske oplysninger vil snarest ligge på Geografforbundets hjemmeside.

Turansvarlig: Myuran Balasubramaniam

For spørgsmål:

mb@geografforbundet.dk eller fcker@hotmail.com

Telefon: 29729389

GEOGRAFFORBUNDETS 50 ÅRS JUBILÆUM

Konference:
Geografi for fremtiden

30. oktober 2020
Geocentret, Øster Voldgade 10
København K

VIKINGELANDSBYEN I ALBERTSLUND

Kom og se Danmarks ældste vikingebro kaldet Haralds bro.

Tidspunkt:

Torsdag den 3. september, kl 15:00 – 16.30

Mødested:

Vikingelandsbyen, Vikingelandsbyen

Ledøjevej 35

2620 Albertslund

Pris: 60 kr.

Tilmelding: www.Geografforbundet.dk

Yderligere information finder du på
www.Kroppedal.dk og www.Vikingelandsbyen.dk

Foto: Henrik Schou

Haralds Bro en dejlig sommerdag.

GENERALFORSAMLING I GEOGRAFFORBUNDET

d.30/10 2020

Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning

Københavns Universitet

Øster Voldgade 10

1350 København K.

Endelig dagsorden ifølge vedtægterne:

1. Valg af dirigent.
2. Godkendelse af 2 referenter.
3. Styrelsens beretning, herunder formandens beretning og delberetninger fra udvalgene.
4. Beretning fra GO Forlag A/S til drøftelse.
Formanden for bestyrelsen fremlægger beretning.
5. Redaktørens beretning
Redaktøren fremlægger beretning.
6. Fremlæggelse af det reviderede regnskab.
Kassereren fremlægger.
7. Indkomne forslag.
8. Fastlæggelse af medlemskontingentets størrelse.
– Styrelsen indstiller til drøftelse og vedtagelse af generalforsamlingen ...
A. Medlemskab af Geografforbundet er fra først kommende forfaldsdato at regne for
 - Privat enkeltperson: 350,- kr./ år
 - Privat par: 400,- kr./ år
 - Privat studerende 200,- kr./år
 - Institutioner 600,- kr./år
 Vedtages punkt 8 A bortfalder punkt 7 B.

9. Valg af:
 - A. 4-5 styrelsesmedlemmer
 - På valg er: Susanne Rasmussen
Henning Lehmann
 - Alle genopstiller.
 - 2. 1 eller flere suppleanter til styrelsen
 - På valg er: Bo Hildebrandt
 - Der er kommet et opstillingsforslag til ny suppleant: Iben Dalgaard
 - 3. 2 revisorer
 - På valg er: Mikael og Birgit
 - 4. Revisorsuppleant
 - På valg er: Charlotte
10. Eventuelt.

SÆRTILBUD til medlemmer af Geografforbundet (til 1. jan. 2021)

ENKELTTITLER – f.eks. om din hjemegn

20% rabat på vejl. pris. Fri levering.

Se alle udkomne bind på trap.dk/udgivelser

Se alle kommunebøger på trap.dk/kommuneboegerne

BESTIL VED at sende navn, adresse og titler til info@trap.dk.
Skriv GO i mail-emnet.

» Modtag faktura på mail » Betal » Vi sender bøgerne.

ABONNÉR PÅ HELE BOGVÆRKET

34 indbundne bind leveret til

hjemmeadresse i Danmark.

Kontantpris: 11.495 kr. Spar 1.280 kr.

TEGN ABONNEMENT HER: trap.dk/GO

TrapDanmark

Thomas Ubbesen:

Vi var folket

Udgivet 2020

Sider 304

Vejledende pris: 300,00

Jeg var kun 15 år i 1989, men husker alligevel tydeligt reportagerne fra Danmarks Radio og det dengang kun et år gamle TV2, om opbruddet i Østeuropa. "Vi er folket" lød råbende fra de hundredtusinder af DDR borgere, der gik på gaden i protest mod det undertrykkende og diktatoriske kommunistiske styre. Inden året var omme var Berlinmuren, selve symbolet på en verden adskilt i en socialistisk og en liberal kapitalistisk blok, faldet og det politiske system, der havde siddet så hårdt på magten i årtier, var kollapsede. Unge mennesker fra øst og vest sang og dansede der, hvor Berlinmuren tidligere havde adskilt dem, jublende DDR borgere i Trabant krydsede grænsen ind i det forjættede Vesten og en blomstrende tro på, at ikke kun det undertrykte folk i Østeuropa, men hele verden var på vej mod bedre tider uden Kold Krig, atomvåben og stedfortræderkonflikter. For en tid overstrålede glæden og forventningerne alle de underliggende problemer, der snart skulle stikke deres grimme ansigt frem. Ikke mindst i form af den blodige konflikt i det tidligere Jugoslavien.

Men hvad skete der egentlig da festen ebbede ud derovre i Østeuropa. Fik folket deres frihed, den økonomiske opblomstring og det demokrati, som de og ikke mindst vi i Vesten ønskede? Hvordan har de det i dag, de millioner af mennesker, der blev født i og voksede op under det kommunistiske styre? Det er de spørgsmål som journalist og forfatter Thomas Ubbesen i bogen Vi var folket – Møde med østeuropæere 30 år efter Murens fald vil finde svar på. Sammen med journalist Anne Haubek, der ud over selv at være en erfaren Østeuropakender også er gift

med Thomas Ubbesen, tager de på en rejse gennem Østeuropa for at møde "Folket". Med fortrinsvis tog og bus rejser de fra Berlin til Polen og videre til Hviderusland, Rusland og Krimhalvøen, Ukraine, Moldova, Rumænien, Bulgarien, Nordmakadonien, Kosovo, Albanien, Montenegro, Serbien, Ungarn og Prag og derfra retur til Berlin. Her møder de og læseren en lang række mennesker, der så at sige har levet historien om Østeuropa på nærmeste hold. Det bliver til en masse historier om personlige tragedier, tab og ulige kampe, men også om momenter af lykke og håb om bedre tider forude. Som læser hører vi om det storpolitiske spil disse lande og mennesker var en del af og i manges tilfælde stadig er. Tænk bare på Ruslands, USAs og Europas involvering i Ukraine og på Krimhalvøen, som et af de seneste eksempler. Det bliver også til et møde med manden der lagde grundstenene til opbruddet i Østblokken på Lenin Skibsværftet i Gdansk, Polen: elektrikerens og fagforeningsmanden Lech Wałęsa, der grundlagde den første frie fagforening i Østblokken Solidaritet og som endte som Polens første demokratiske valgte præsident mellem 1990 og 1995. Og endelig forstår man som læser, hvordan 2. Verdenskrig, stadig står skarpt i erindringen langs den gamle Østfront, ligesom man tydeligt mærker, hvordan først Sovjetunionen og derefter Rusland havde og stadig har en finger med i det politiske spil i mange af de østeuropæiske lande.

Det er spændende og ofte urovækkende læsning. De er vores tætte naboer, men vores liv ligner ikke hinanden. Meget er sket og meget er, som det altid har været. Nogle har formået at udnytte de muligheder den nye frihed gav dem, mens andre sidder tilbage og savner det kommunistiske styre, der nok var undertrykkende og ufrit, men hvor man vidste, hvad man kunne forvente, selvom det var lidt, og hvor der var sammenhold og sikkerhed.

Michael Helt Knudsen, ph.d. i geografi, fagredaktør og ekstern lektor, IGN, KU.

HER ER DIN STYRELSE

Lars Bo Kinnerup

Formand for
geografforbundet.
Forlagsbestyrelsen,
Fagudvalg, Lektor på lærer-
uddannelsen

**Nikolaj Charles
Bunniss**

Næstformand for geograf-
forbundet, fagudvalg
Forlagsbestyrelsen, Lærer,
ncb@geografforbundet.dk

Henning Lehmann

Formand for fagudvalget
Cand. Pæd. geografi
hl@geografforbundet.dk

Lise Rosenberg

Formand for Kursus-
udvalget
Overlærer, Albertslund
lr@geografforbundet.dk

**Erik Sjerslev
Rasmussen**

Kasserer og
Formand for Forlags-
bestyrelsen, Fagudvalg
cand.pæd. geografi
esr@geografforbundet.dk

Susanne Rasmussen

Forlagsbestyrelse
Lærer Århus
sur@geografforbundet.dk

Mette Starch Truelsen

Fagudvalget,
Cand.scient. i geografi
og historie
mst@geografforbundet.dk,
Tlf. 4921 6021

**Myruran
Balasubramaniam**

kursusudvalg
Lærer.
Fcker@hotmail.com

Se
portalerne på
xplore.dk

Start skoleåret med et nyt system, der styrker det fællesfaglige samarbejde

Med Xplore-portalerne får du bl.a.:

- Forløb til hvert fag og klasstrin
- Oplæsning af tekst – indtalt i lydstudie
- Tværfaglige forløb til alle klasstrin
- Fællesfaglige forløb til fokusområderne
- Omfattende læervejledninger og evalueringsværktøjer
- Opgaver, eksperimenter, træning og adaptive test
- Prøveoplæg til alle skriftlige og mundtlige prøver
- Årsplaner til alle fag og klasstrin både i naturfag og matematik.

Xplore-portalerne består af:

- Xplore Matematik
- Xplore Prøver og test Matematik
- Xplore Natur/teknologi
- Xplore Geografi
- Xplore Biologi
- Xplore Fysik/kemi
- Xplore På tværs (fællesfaglige fokusområder)
- Xplore Prøver og test Naturfag

Læs mere og bestil abonnement på www.goforlag.dk

Prøv gratis med dine elever

Bestil prøveabonnement på www.goforlag.dk/prøveabonnement.

